

OPINNÄYTETYÖ

Saavutettavuuden parantaminen verkkoympäristössä Kehitysvammatuki 57 ry

Petrus Koskimies

Kulttuurituotannon koulutusohjelma (AMK)
(240op)

Arvioitavaksi jättämisaika
5/2022

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Kulttuurituottajan koulutusohjelma

Tekijät: Petrus Koskimies
Opinnäytetyön nimi: Saavutettavuuden parantaminen verkkoympäristössä
Sivumäärä: 41 ja 10 liitesivua
Työn ohjaaja(t): Päivi Ruutiainen
Työn tilaaja(t): Kehitysvammatuki 57 ry

Opinnäytetyössä tutkittiin saavutettavuutta verkkoympäristössä erityisryhmien näkökulmasta. Työn tilaajana toimi Kehitysvammatuki 57 ry, joka on helsinkiläinen kansalaisjärjestö. Se on toteuttanut kehitysvammaisille erilaisia verkkotapahtumia keväästä 2020 alkaen.

Kehitysvammatuki 57 ry on kolmannen sektorin toimija, joka järjestää monipuolisesti palveluita ja toimintaa kehitysvammaisille ja näiden omaisille. Yhdistys toimii myös kehitysvammaisten edunvalvojana, ja pyrkii toiminnallaan edistämään erityisryhmien yhdenvertaisuutta ja tasaveroista asemaa yhteiskunnassa.

Opinnäytetyössä selvitettiin verkkotapahtumien saavutettavuutta ja toimenpiteitä niiden edistämiseksi. Tarve opinnäytetyölle syntyi siitä kokemuksesta, että useat toimijat jäivät palveluiden ulkopuolelle, kun esimerkiksi vapaa-ajantoiminta siirtyi verkkopalveluihin. Saavutettavuutta käsiteltiin digitaalisesta näkökulmasta, ja millä eri tavoin esteellisyys näkyy internetpalveluissa. Lisäksi opinnäytetyössä kartoitettiin erilaisia palveluita, hankkeita ja kommunikoinnin apukeinoja, joiden tarkoitus on edistää saavutettavuutta nimenomaan internetpalveluiden yhteydessä. Tiedonkeruumenetelminä käytettiin asiakaskyselyä, fokusryhmähaastattelua sekä työpajaa.

Erityisryhmään kuuluvia toimijoita haastateltiin ja kohderyhmälle toteutettiin asiakaskysely, jonka tarkoitus oli selvittää kohdeyleisön käyttötottumuksia, esteitä, kehitysideoita ja toiveita sisällön suhteen. Lisäksi aineistoa kerättiin siten, että kokemusasiantuntijoille järjestettiin työpaja, jossa nämä arvioivat sosiaalisen median kanavia ja niiden soveltavuutta erityisryhmien käytettäväksi. Jo toteutettua digitaalista sisältöä arvioitiin myös fokusryhmäkeskustelussa.

Aineiston pohjalta koostettiin kehitysideoita, joissa huomioitiin kohdeyleisön näkemykset saavutettavuuden parantamisesta. Kehitysideat sisälsivät muun muassa viestintään, tekniikkaan ja sisältöön liittyviä toiveita.

Asiasanat: saavutettavuus, kehitysvammaisuus, digitaalisuus, verkkotoiminta

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Degree Programme in Cultural Management

Author: Petrus Koskimies
Title: Improving accessibility in internet environment
Number of Pages: 41 and 10 attachment pages
Supervisor(s): Päivi Ruutiainen
Commissioned by: Kehitysvammatuki 57 ry

This thesis explores accessibility from the point of view of intellectually disabled people. Commissioner for this thesis is Kehitysvammatuki 57 ry which is non-governmental organization located in Helsinki, Finland. Kehitysvammatuki 57 ry has organized different kinds of activities for intellectually disabled people in digital environment starting from the spring 2020.

Kehitysvammatuki 57 ry is a non profit organization which produces variety of services to intellectually disabled persons and for the relatives. It has also a role of a guardian and one of the main target is to improve equality in a Finnish society.

In this thesis it was discovered the level of an accessibility of events arranged in the internet and how to improve it. The topic is based on the experiences how most of the clients was dropped out from the services after some of the activities was transferred under internet services. This thesis contains perspectives about accessibilities and barriers. Also this thesis explores different projects, services and aids of communications to improve accessibility.

A group of people from the target audience took part in customer survey, a group conversation and workshop to discover usage habits, barriers and development ideas. The audience reviewed two main social medias, Facebook and Instagram, and suitability for people who are intellectually disabled. Also the audience gave feedback about the contents that had already broadcasted in web.

Development ideas are based on results from the data that was collected during the process. These ideas contains ideas and wishes about communication, technics and contents.

Accessibility, intellectual disable, digital environment, network activities

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
2	KEHITYSVAMMATUKI 57 RY	9
	2.1 Kesäsiirtolasta äänitorveksi	9
	2.2 KeMuT 1973–2022	10
	2.3 KeMuT ja digitaalisuus.....	11
3	PAREMMAN SAAVUTETTAVUUDEN PERIAATTEET.....	14
	3.1 Yhdenvertaisuudesta saavutettavuuteen	16
	3.2 Kaikille saavutettava informaatio	17
	3.3 Selkeästi meille -hanke	18
	3.4 Web Content Accessibility Guidelines	19
4	TUTKIMUSMENETELMÄT JA TOTEUTUS	21
	4.1 Asiakaskysely.....	22
	4.2 Työpaja.....	23
	4.3 Fokusryhmäkeskustelu.....	23
5	ANALYYSI	25
	5.1 Asiakaskysely.....	25
	5.2 Ryhmäkeskustelu	26
	5.3 Työpaja.....	28
6	KEHITTÄMISIDEAT JA YHTEENVETO	31
	6.1. Kehitysideat	31
	6.2 Yhteenveto	34

7 PÄÄTÄNTÖ	36
LÄHTEET	38
LIITTEET	42

1 JOHDANTO

Koronaviruspandemian ensimmäinen aalto kohdattiin keväällä 2020. Tartuntojen ehkäisemiseksi yhteiskunnassa määrättiin mittavia sulku- ja rajoitustoimenpiteitä, jotka koskivat myös ryhmätoimintaa. Suomen hallitus linjasi lisätoimenpiteitä tartuntojen ehkäisemiseksi 16. maaliskuuta 2020, jonka seurauksena suljettiin urheilu-, nuoriso-, kerho- ja järjestöjen koontumistilat (Valtioneuvosto,fi 2022). Ensimmäisen aallon yhteydessä myös kehitysvammaisten kerhotoiminta joutui uuden tilanteen eteen.

Kehitysvammaisten edunvalvonta- ja tukijärjestö Kehitysvammatuki 57 ry on järjestänyt Helsingissä kerhotoimintaa vuodesta 1969 alkaen, ja esimerkiksi tänä vuonna viikoittain toimii yhteensä 34 kerhoa. Pahentuneen koronatilanteen vuoksi kevään 2020 kerhot jouduttiin joko perumaan tai siirtämään verkkoalustoille, jolloin osallistujat ohjeistettiin liittymään Zoom-videoneuvottelupalvelussa järjestettyyn tilaisuuteen. (Kvtuki 2022a.)

Toimin Kehitysvammatuki 57 ry:n musiikkikerhon ohjaajana, ja olin mukana siirtämässä toimintaa verkkopalveluihin. Muutos tehtiin hyvin nopealla aikataululla, ja siitä informoitiin sekä ohjaajia että kerholaisia. Päämäärä oli tarjota toimintaa koko kerhokauden ajan. Ohjaajan näkökulmasta toiminnan luonne muuttui täysin. Valtaosa kerholaisista jäi verkkotoiminnan ulkopuolelle. Sen sijaan niihin osallistuivat pääasiassa samat aktiiviset kehitysvammaiset. Sisällön ja ohjatun toiminnan sijaan kerhot toimivat sosiaalisena kanavana, jossa kehitysvammaiset tapasivat toisiaan ja pääsivät vaihtamaan ohjaajien kanssa kuulumisia, kun toiminta toteutettiin videoneuvotteluympäristössä.

Verkkokerhot jatkuivat myös syksyllä 2020, jolloin vapaa-ajan toimintaa järjestettiin verkkoympäristössä rajoitusten niin vaatiessa. Keväällä 2021 aloitin eriytyvien opintojen projekti- ja työharjoittelujakson, jossa tutkin jo toteutettua verkkotoimintaa ja suunnittelin ja toteutin digitaalisen tuotannon kehitysvammaisten muusikoiden ja taiteilijoiden KeMuT-tapahtumassa. Tein yhdistyksen henkilökunnalle ja kerho-ohjaajille kyselyn, jossa koostin kokemuksia verkkotoiminnan haasteista ja mahdollisuuksista. Lähtökohtaisesti palaute oli positiivista, ja vastauksissa nostettiin vahvasti esille vuorovaikutusta, ja toiminnalle toivottiin jatkoa. Sen sijaan kerholaisten tavoittaminen koettiin haastavaksi. Kyselyn mukaan uusi verkkoympäristö tavoitti kohderyhmää joko kohtalaisesti tai heikosti. (Koskimies 2021.)

Digitaalisten palveluiden hyödyntäminen on osa nykypäivän työ- ja arkielämää. Työelämän kohdalla digitalisaatio näkyy esimerkiksi siinä, että palvelualojen työnantajaliitto Palta julkaisi vuonna 2016 tutkimuksen, jonka mukaan jopa 260 000 työpaikkaa ja työnkuvaa tulee muuttumaan tai poistumaan lähivuosien aikana sähköisten palveluiden myötä. Valtiovarainministeriön mukaan suomalaisilla on tutkitusti EU-maiden paras digiosaaminen, joten digitaaliseen palveluympäristöön siirtymisen perusteiden tulisi olla kunnossa (Marttinen 2018, 102–104). Kuitenkin on olennaista huomioida erityisryhmät, jotta palvelut olisivat myös heille saavutettavissa.

Erityistaide on tuettua taidetyöskentelyä. Sen piiriin kuuluu kehitysvammaisten, autismin kirjjon henkilöiden sekä laaja-alaisia oppimisen ongelmia omaavien henkilöiden taide, jonka toteuttamiseen tarvitaan tukea (Kallioinen, Ketonen, Taulu & Vienamo 2021, 7). Kulttuurituottajan näkökulmasta erityistaidekenttä antaa mahdollisuuden hyödyntää osaamista kehitysvammaisten näkyvyyden edistämiseksi. Olennaista tässä ympäristössä on ymmärtää kohdeyleisön tarpeet ja internetin käyttötottumukset. Kokemukseni mukaan palveluista voidaan tehdä hienot, mutta ne eivät välttämättä kohtaa yleisöä, jos niitä ei osata kohdentaa kohdeyleisölle oikein.

Tämä ilmeni aiemmin tekemässäni kyselyssäni. Alhaisia osallistujalukuja perusteltiin muun muassa sillä, ettei asiakkailla ollut riittävästi tukea osallistumiseen, ja tottumusta verkkotoimintaan olisi tarvittu enemmän. Vastausten mukaan mahdolliset osallistujat eivät osanneet pyytää apua verkkokerhoihin liittyvissä asioissa (Koskimies 2021). Vastauksissa kuitenkin toivottiin, että verkkoympäristössä tapahtuva toiminta saisi jatkoa, joten on aiheellista tutkia verkkopalveluiden saavutettavuutta, ja näin parantaa osallistujamääriä.

Kehitysvammatuki 57 ry:n sosiaalisen median kanavat toimivat tiedotusvälineenä, jota kautta markkinoidaan tulevia tapahtumia, seurataan asukkaiden elämää ja kuvataan toimintaa. Tämä palvelee toiminnan piirissä olevia, heidän omaisiaan ja läheisiään, sekä toimii markkinointina ulospäin. Kotiyhteisöt, päivätoimintayksiköt sekä järjestötoiminta ovat alkaneet aktiivisesti päivittämään ja ylläpitämään omia sosiaalisen median sivujaan. (Koskimies 2021.)

Opinnäytetyössäni kerään Kehitysvammatuki 57:n toiminnan piirissä olevien osallistujien kokemuksia ja tarpeita digitaalisten tuotantojen suhteen. Viimeisen kahden vuoden aikana on järjestetty useita virtuaalitapahtumia, ja niiden tilastoja vertailemalla voidaan todeta tapahtumien todellista saavutettavuutta. Viimeisin tilaisuus järjestettiin maaliskuussa 2022, kun yh-

distyksen päivätoimintaa järjestävä Haksulan toimijatalo järjesti virtuaaliset avoimet ovet, jotka järjestettiin suorana lähetyksenä sosiaalisen median kautta.

Opinnäytetyössäni tutkin digitaalisten palveluiden hyödyntämistä erityisryhmien kohdalla. Tavoite on selvittää kohdeyleisön aktiivisuutta sosiaalisessa mediassa, mahdollisia haasteita osallistumiselle sekä toiveita sisällön suhteen. Saavutettavuutta tutkin opinnäytetyössäni järjestämällä työpajan Kehitysvammatuki 57 ry:n Selkeästi meille -hankkeen saavutettavuustestaajille. Testaajat kuuluvat itse erityisryhmän piiriin, ja arvioivat internetsivustojen ja palveluiden soveltuvuutta erityisryhmille.

Selkeästi meille -hanke on kolmivuotinen (2020–2022), jonka päämäärä on lisätä viestinnän ja verkkopalvelujen kognitiivista saavutettavuutta yhteiskunnassa (Selkeastimeille.fi 2022). Kokemusasiantuntijat arvioivat palvelualustoja ja sosiaalisen median kanavia, ja antavat palautteen näiden soveltuvuudesta erityisryhmille. Arviointikaavakkeen lisäksi haastattelen saavutettavuustestaajia markkinoinnista ja sosiaalisen median hyödyntämistä siihen.

Sisältöä tutkin järjestämällä kohdeyleisölle tilaisuuden, jossa katsomme jo lähetettyjä ohjelmia, ja keskustelemme niiden sisällöstä. Yleisö arvioi lähetyksiä, ja keskustelemme siitä, millä tavalla ohjelmasisältöä voi kehittää. Tilaisuus järjestetään Kehitysvammatuki 57 ry:n ylläpitämässä Ystävätupa-kahvilassa.

Käytän opinnäytetyössäni myös olemassa olevaa tietoa lähetysten katsoja- ja tavoitettavuuslukuista. Käyn läpi joulukuussa lähetetyn KeMuT-kornerin ja maaliskuussa toteutetun Haksulan toimijatalon virtuaalisten avoimien ovien katsojalukuja. Tarkoitus on selvittää katsojalukujen avulla saavutettavuutta ja todellisia katselukertoja ja -aikoja, jotta voidaan todeta, kuinka moni tavoitettu katsoja lopulta seurasi lähetyksiä.

Opinnäytetyöni tuloksista koostan kehitysideoita, jossa käydään läpi digitaalisessa sisällöntuotannossa huomioitavia asioita. Millä tavalla viestintää tulee muuttaa, jotta se tavoittaa paremmin yleisön? Minkälaista sisältöä kohderyhmä on toivonut, ja mitä alustaa verkkotapah-tumissa kannattaa käyttää? Opinnäytetyössäni nostan esille myös haasteita, ja annan ratkaisuvaihtoehtoja niihin. Kehitysideoiden pohjalla ovat katsojapalautteet ja käyttäjäkokemukset. Kehitysideat on suunnattu yhdistyksen henkilökunnan käyttöön, ja ne käydään läpi erillisessä purkutilaisuudessa.

2 KEHITYSVAMMATUKI 57 RY

Opinnäytetyöni tilaajana toimii työnantajani Kehitysvammatuki 57 ry. Kyseessä on kolmannella sektorilla toimiva yhdistys, joka toimii kehitysvammaisten ihmisten, heidän perheidensä ja läheistensä oikeuksien valvojana ja tukena. Lisäksi yhdistys edistää kehitysvammaisten ihmisten mahdollisuuksia toimia yhteiskunnan yhdenvertaisina ja täysivaltaisina jäseninä. (Kvtuki57 2022b.)

Yhdistyksen henkilöstörakenteen voi jakaa kolmeen osaan; hallintoon, järjestö- ja palvelutoimintaan. Hallinnossa työskentelee seitsemän työntekijää, järjestötoiminnassa 16 ja palvelupuolella kaikkiaan noin 80 työntekijää. (Kvtuki57 2022c.)

Kehitysvammatuki 57 ry järjestää monipuolista virkistys- ja vapaa-ajan toimintaa, josta vastaa yhdistyksen järjestötoimi. Tähän kuuluvat kerho- ja leiritoiminnan lisäksi perheille kohdenneet palvelut, vapaaehtoistoiminta ja kolme kehittämishanketta. Lisäksi yhdistyksen alaisuudessa toimivat Oskarinpuiston ja Haksulan toimijatalot, jotka toteuttavat kehitysvammaisten työ- ja päivätoimintaa noin 50:lle toimijalle, sekä kolme kotiyhteisöä; Oskarinpuiston, Myllykaaren ja Kankurinkulman kotiyhteisö, joissa asuu yhteensä 40 kehitysvammaista. Lisäksi yhdistyksellä on viisi tukiasuntoa sekä yksi ammatillinen perhekoti. (Kvtuki57 2022d.)

2.1 Kesäsiirtolasta äänitorveksi

Yhdistys sai alkunsa, kun Vajaamielislaitosten Keskusliitossa heräsi ajatus vajaamielisten omaisten, hoitotyötä johtavien ja asiasta kiinnostuneiden välinen yhteistyö. Vastaavasta yhteistyöstä oli saatu muista maista hyviä kokemuksia. Perustamiskokous pidettiin Sosiaalimuseossa joulukuussa 1957, ja nimeksi tuli Vajaamielisten Tuki – De Psykiskt Efterblivnas Stöd r.y. Vuonna 1966 nimi muuttui muotoon Kehitysvammatuki 57 Stöd för Utvecklingshämmande ry, kun vajaamielinen-sana muutettiin nykyiseen muotoonsa. (Tukiliitto 2022; Kvtuki57 2022e.)

Kehitysvammaisten kulttuuri- ja harrastustoimintaa muuttui säännölliseksi valtionavun turvin vuonna 1969, joka takasi erityisryhmille mahdollisuuden osallistua erilaiseen ohjattuun vapaa-ajantoimintaan (Kvtuki57 2022e). Käytännössä tämä tarkoitti kerhotoimintaa. Helsingissä kerhoja järjestettiin Solakallion erityiskoululla, ja tarjolla oli liikunta-, musiikki- ja askartelu-kerhot. Kerho-ohjaajina toimi taiteilijoita ja Sibeliuksen Akatemian opiskelijoita. Kehitysvammaisten toiminnassa oli useita päteviä opettajia ja ohjaajia, mutta laitosten purkamisen ja toi-

minnan hajauttamisen myötä useat lahjakkaat yksilöt jäivät vaille laadukasta opetusta. (Juhokas 2022.)

Alkujaan yhdistys järjesti kesäsiirtolatoimintaa Artjärvellä, kunnes vuonna 1962 Kehitysvammatuki 57 ry osti Porvoon maalaiskunnasta Kankurinmäen tilan. Vuotta myöhemmin avattiin päärakennus, Alatalo, niin ikään kesäsiirtolatoimintaa varten, ja myöhemmin valmistuivat huoltorakennus ja sauna. Päärakennus muutettiin hoitokodiksi, joka tarjosi kodin kahdeksalle kehitysvammaiselle ihmiselle (Kvtuki57 2022e). Yhdistyksen päätoimisto sai toimilat Helsingin keskustasta vuonna 1970. Toimisto oli järjestetty Iso Roobertinkadulla sijaitsevan asunnon vaatekomeroon, kunnes vielä samana vuonna toimisto muutti Uudenmaankadulle. (Juhokas 2022.)

Vuonna 1997 perustettiin ensin Myllykaaren kotiyhteisö Helsingin Myllypuroon ja muutamaa vuotta myöhemmin Kankurinmäen asuntolatoiminta siirtyi Helsingin Marjaniemeen, kun Oskarinpuiston ja Kankurinkulman kotiyhteisöt valmistuivat (Kvtuki57 2022e). Kehitysvammatuki 57 ry:n toimintaan kuuluu lisäksi kaksi toimijataloa, jotka järjestävät kehitysvammaisille toimijoille päiväaikaista toimintaa. Näistä viimeisimpänä on avattu Haksulan toimijatalo vuonna 2020. (Kvtuki57 2022e.)

2.2 KeMuT 1973–2022

Kehitysvammaisten muusikoiden ja taiteilijoiden tapahtuma, KeMuT, on vuosittain järjestettävä kulttuuritapahtuma. Tapahtuma kantoi alkujaan nimeä Finlandia-talon konsertti, ja se järjestettiin ensimmäisen kerran vuonna 1973. Vuonna 2022 tapahtuma täyttää 50-vuotta (Kvtuki57 2022f). Tapahtuma sai alkunsa siitä, kun Mikkelin Moision sairaalan ylilääkäri Kivi Lydecken, jolla itsellään oli kaksi kehitysvammaista lasta, ehdotti Kehitysvammaliiton kokouksessa konsertin järjestämistä. Tuohon aikaan kehitysvammaisten päivää vietettiin tammikuun viimeisenä sunnuntaina, ja Lydecken oli sitä mieltä, että tilaisuutta voidaan vietää muulla tavoin kuin kuuntelemalla puheita. Ensimmäinen Finlandia-talon konsertti järjestettiin kehitysvammaisten päivää edeltävänä lauantaina. (Juhokas 2022.)

Ensimmäinen Finlandia-talon konsertti aiheutti paljon keskustelua hallituksessa, koska tapahtumapaikan vuokra, 6000 markkaa, oli tuohon aikaan suuri summa. Osa hallituksesta pelkäsi tappioita, ja osa taas suostui kattamaan kustannuksia henkilökohtaisesti tarpeen vaatiessa. Konserttia mainostettiin jakamalla jäsenlehden mukana kaksi vapaalippua, jotta ainakin omat

jäsenet tulisivat paikalle. Tämä oli tuttu käytäntö, koska samalla tavalla yhdistys oli houkutel-
lut paikalle yleisöä esimerkiksi kirkkokonsertteihin. Lisäksi tapahtumaa mainostettiin valta-
kunnallisissa kehitysvammatoimijoiden julkaisuissa ja tiedotuskanavissa. Finlandia-talon
konsertin tehtävä oli alun perin lisätä toiminnan näkyvyyttä. Tilaisuuteen yritettiin saada pai-
kalle esimerkiksi mahdollisimman laajasti lehdistöä. Konsertin suosion vuoksi siitä tuli olen-
nainen osa yhdistyksen varainkeruuta. (Juhokas 2022.)

Konsertin huippuvuodet sijoittuvat 1980- ja 1990-luvuille, jonka jälkeen yleisömäärä alkoi
vähitellen laskea. Syy yleisömäärien vähenemiselle on se, että Finlandia-talon konsertti loi
mallin, jonka pohjalta vastaavia tapahtumia alettiin järjestää myös muualla Suomessa. Ylei-
sömäärän laskiessa Kehitysvammatuki 57 ry joutui toteamaan samalla, että Finlandia-talon
vuokra oli liian kallis. (Sepponen 2022.)

Tilaisuutta haluttiin uudistaa. Konsertin nimi profiloitui vahvasti Finlandia-taloon, vaikka
sillä ei ollut varsinaisesti mitään tekemistä järjestämisen kanssa. Myös sisältöä haluttiin uu-
distaa, eikä tapahtumassa enää pidetty puheita tai palkittu pitkäaikaisia työntekijöitä. KeMuT
nimi otettiin käyttöön vuonna 2014, ja ensimmäiset KeMuT järjestettiin vielä muutaman vuo-
den Finlandia-talolla. Vuonna 2018 KeMuT järjestettiin Kulttuuritalolla, joka oli ensimmäi-
nen kerta, kun tapahtumaa vietettiin muualla kuin Finlandia-talolla. Muutoksen takana oli
myös taloudellisia tekijöitä. Finlandia-talon vuokra ja yleisömäärien lasku tarkoitti sitä, että
lippujen hintaa jouduttiin pitämään niin korkealla, että se aiheutti kynnyskysymyksen osalle
yleisöstä. (Sepponen 2022.)

Vuodesta 2019 lähtien KeMuT on järjestetty Messukeskuksen Siivessä. Vuosittain tapahtu-
massa vieraillee 300–700 kävijää, ja on Kehitysvammatuki 57 ry:n merkittävin kulttuuritapahtu-
tuma. Tilaisuudessa tuodaan esille erityistaidetta ja -kulttuuria. (Sepponen 2022.)

2.3 KeMuT ja digitaalisuus

Kehitysvammatuki 57 ry:n hallituksen puheenjohtaja Sari Sepponen suhtautuu myönteisesti
ajatukseen hybriditapahtumasta, jossa KeMuT-tapahtuman ohjelmanumeroita voitaisiin lähet-
tää internetin välityksellä. Tätä Sepponen perustelee muun muassa sillä, että tapahtumaan
haetaan vuosittain valtakunnallisella haulla esiintyjä. Tekniikkaa hyödyntämällä esityksiä
voitaisiin lähettää muualle Suomeen, jotta esimerkiksi artistien omaiset ja vanhemmat voivat
nähdä läheisensä esiintymisen. Tämän lisäksi tapahtuman järjestelyt ovat sellaiset, että siihen

voivat osallistua ne henkilöt, jotka ovat kykeneväisiä saapumaan fyysisesti paikan päälle. (Sepponen 2022.)

KeMuT-korneri järjestettiin ensimmäisen kerran viime KeMuT-tapahtumassa vuonna 2021. Yleisöllä oli mahdollisuus osallistua virtuaaliseen ohjelmaan, ja paikan päältä lähetettiin kolme livestriimiä. Lähetykset lähetettiin Facebookin kautta, ja sisältö koostui erilaisista haastatteluista ja toiminnan esittelystä. Haastateltavina oli paikan päällä esiintyneitä artisteja sekä yhdistyksen johtohenkilöitä, jonka lisäksi esiteltiin vapaaehtoisten sekä kehitysvammaisten ihmisoikeuksia puolustavan Me itse ry:n toimintaa, jonka tarkoitus on edistää itsemääräämisoikeuden ja yhdenvertaisuuden toteutumista. KeMuT-kornerin ajatus oli yhdistää ajankohtaisia ja musiikkiohjelmia, jossa olisi tasapuolisesti niin asiapitoisia haastatteluja kuin viihdettä ja huumoria. Suunnittelussa otin mallia musiikkifestivaalien takahuonelähetyksistä sekä Ylen Aamu ohjelmasta. Kyseessä oli ensimmäinen kerta, kun tilaisuudesta lähetettiin digitaalista ohjelmaa. Tapahtumaa on voinut seurata aikaisemmin viestintätiimin lähettämien Instagram- ja Facebook-tarinoiden kautta. KeMuT-korneri poikkeaa tästä siinä mielessä, että kyseessä oli yksi ohjelmanumero muun ohjelman yhteydessä. (Koskimies 2021.)

KeMuT-korneri lähetyksiin liittyi yhteensä 1406 katsojaa. Näistä katsojista 75% oli naisia ja neljännes miehiä. Pääosin lähetyksiä katsottiin Uudellamaalla, mutta katsojia liittyi mukaan myös Varsinais-Suomesta, sekä yksittäisiä katsojia muualta Suomesta. Katsojat edustivat pääosin ikäryhmää 35–54-vuotiaat, jotka seurasivat Kehitysvammatuki 57 ry:n Facebook-sivua. (Koskimies 2021.)

Tämän tapahtuman tilastoista näkyy, että KeMuT-kornerin katsojaluvut vähenivät ohjelman edetessä. Suurin osa katsojista katsoi lähetyksiä vain 3-15 sekuntia, ja kaikkien keskimääräinen katseluaika oli noin 29 sekuntia. Mitä pidemmälle lähetykset menivät, niin sen vähemmän siihen liittyi katsojia. Ensimmäistä lähetystä katsoi kaikkiansa 661 katsojaa, kun viimeistä lähetystä enää 290. Näistä katsojista noin 14% katsoi lähetystä yli minuutin, joten suurin osa katsojista lopetti lähetyksen ensimmäisen minuutin aikana. Enimmillään livelähetystä seurasi 13 katsojaa. Katseluaika olisi voinut olla pitempi, jos lähetysten sisältö, vieraat ja aikataulu olisi julkaistu etukäteen. Tilastojen perusteella katsoja liittyi lähetykseen, ja keskeytti sen, jos sisältö ei ollut tarpeeksi mielenkiintoista. (Koskimies 2021.)

Yleisöllä oli mahdollisuus sekä kommentoida että laittaa reaktioita reaaliajassa lähetyksiin. Koska lähetykset lähetettiin Facebookin kautta, niin katsojilla oli käytössään palvelun omat

kommentointi- ja reagointimahdollisuudet (Facebook 2022a). Reaktiot olivat kaikki positiivisia, ja niitä lähetettiin 230 kappaletta. Positiiviset reaktiot tässä tapauksessa olivat joko peukalo- tai sydänemoja. Kommentteja lähetyksiin lähetettiin yhteensä 31 kappaletta. (Koskimies 2021.)

Vuoden 2021 KeMuT-tapahtumaa suunniteltaessa työryhmä mietti yhtenä vaihtoehtona sitä, että tapahtuma toteutettaisiin kokonaan striimattuna, koska koronapandemian vuoksi yleisötapahtumia jouduttiin perumaan. Tutkin erilaisia vaihtoehtoja sen toteuttamiseen, ja esitin työryhmälle, että tapahtuman toteuttaminen striimattuna kannattaa toteuttaa ammattilaisten toimesta ja oikean alustan kautta (Koskimies, 2021). Facebookilla ja Teostolla on sopimus keskenään, jonka myötä yksityishenkilöt voivat striimata musiikkia sisältäviä videoita Facebookiin ja Instagramiin. Yritysten ja yhteisöjen kohdalla taas tarvitaan Teoston mediapienlupa tai livestriimauslupa, mikäli tallenteet jäävät alustalle myöhemmin katsottaviksi. Molemmat luvat hankitaan tapauskohtaisesti (Teosto 2022). Tämän vuoksi KeMuT-korneri toteutettiin siten, ettei lähetyksissä kuultu lainkaan musiikkia tai tekijänoikeusalaista ääniraitaa.

Vertasin KeMuT-kornerin tilastoja toiseen livelähetykokonaisuuteen, kun maaliskuussa 2022 Haksulan toimijatalon henkilökunta toteutti virtuaaliset avoimet ovet. Virtuaaliset avoimet ovet lähetettiin osittain samalla tekniikalla ja Facebookin alustaa hyödyntäen. Neljän tunnin aikana sivulle lähetettiin kaikkiaan viisi lähetystä, joissa esiteltiin toimijatalon toimintaa. Haksulan toimijatalon omilla Facebook-sivuilla on 181 seuraajaa, ja livestriimit lähetettiin tätä kautta.

Livevideoiden tilastojen mukaan 78% katsojista seurasi Haksulan toimijatalon sivua. Keskimäärin lähetys katkaistiin 39 sekunnin jälkeen ja katseluajan keskiarvoksi muodostui 1:24 minuuttia. Ensimmäistä lähetystä katsoi parhaimmillaan yhtä aikaa 17 katsojaa, kun vastaava luku viidennen jakson kohdalla oli enää viisi. Molemmissa lähetyskokonaisuuksissa on tilastojen mukaan nähtävissä se, että katsojamäärät ja katseluaika laskevat lähetysten edetessä. Kuitenkin huomioitavaa on, että katseluaika näillä lähetyksillä oli pitempi kuin KeMuT-kornerin lähetyksillä. Tätä ainakin osittain selittää kokemus siitä, että mitä rajatumpi Facebook sivu on, niin sitä sitoutuneempia niiden seuraajat ovat.

3 PAREMMAN SAAVUTETTAVUUDEN PERIAATTEET

Tässä luvussa avaan tarkemmin saavutettavuuden periaatteita, ja millä tavalla ne näyttäytyvät kehitysvammaisten näkökulmasta. Opinnäytetyöni aihe syntyi siitä, että verkkoalustoilla tapahtuviin tilaisuuksiin on haastavaa saada osallistujia. Alhaista osallistujamäärää on selitetty osaltaan sillä, että liittyminen verkkotilaisuuksiin on ollut hankalaa, koska ohjeet ovat olleet vaikeaselkoisia tai tekniikka, esimerkiksi liittymislinkki, ei ole toiminut. Saavutettavuuden näkökulmasta voidaan todeta, ettei osallistuminen ole näin ollut esteetöntä. (Koskimies 2021.)

Kehitysvammaisuus voidaan jakaa lievään, keskivaikeaan, vaikeaan ja syvään kehitysvammaisuuteen, ja tarkoittaa henkilön vaikeuksia oppia ja ymmärtää asioita. Sen taustalla voi olla useita syitä, kuten perintötekijöitä, odotusajan ongelmia, hapen puute synnytyksessä tai lapsuusiässä sairastettu sairaus tai onnettomuus. Suomessa on arviolta noin 50 000 kehitysvammaista. (Verner 2022a.)

Lääketieteellisestä näkökulmasta kehitysvamma on ennen aikuisikää tullut oire tai oirekokonaisuus aivojen toiminnan häiriöstä, eikä näin ollen ole sairaus. Oireet ja oirekokonaisuus, eli oireyhtymä tai syndrooma, johtuvat siitä, että isoivojen kuorikerroksen toimintakyky on poikkeava, ja voi vaikuttaa älykkyyden lisäksi liikkumiseen, puheen tuottamiseen tai käytökseen. (Verner 2022b.)

Lääketieteellinen näkökulma keskittyy fyysisiin ja psyykkisiin vammoihin, kun taas toimintakyvyn näkökulmassa huomioidaan sitä, millä tavalla vammat vaikuttavat henkilön osallisuuteen ja hyvinvointiin. Toimintarajoitteet ovat yksilöllisiä, ja osaltaan määrittävät henkilön tuen tarpeen. Molemmat näkökulmat tukevat toisiaan ja luovat kokonais kuvaa. (Verner 2022c.)

Kehitysvammaisten kohdalla kulttuuripalveluiden saavutettavuutta tutkitaan usein fyysisen esteettömyyden kautta. Tällöin puhutaan tapahtumapaikan ja -ympäristön ominaisuuksista, ja miten hyvin tai huonosti esimerkiksi liikkuminen eri tiloissa on toteutettu apuvälineiden kanssa. Saavutettavuutta ja esteettömyyttä onkin käytetty suomen kielessä rinnakkain. (Kulttuuria kaikille 2002, 11–15.)

Nykyään nämä kaksi käsitettä ovat vakiintuneet siten, että esteettömyydestä puhuttaessa tarkoitetaan rakennusten ja ympäristön toimivuutta. Saavutettavuutta käytetään, kun puhutaan digipalveluista, kuten verkkosivuista ja mobiilisovelluksista. Tällöin esteettömyyttä käsitel-

lään digitaalisen maailman näkökulmasta. Yksinkertaisesti saavutettavuus tarkoittaa digipalveluiden helppokäyttöisyyttä. Euroopan unionin jäsenmaissa astui ensimmäinen huhtikuuta vuonna 2019 voimaan digipalvelulaki (306/2019). Lain tarkoitus on edistää digitaalisten palvelujen saatavuutta, laatua, tietoturvallisuutta sekä sisällön saavutettavuutta ja siten parantaa jokaisen mahdollisuuksia käyttää yhdenvertaisesti digitaalisia palveluja. (Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta 306/2019; Saavutettavuusvaatimukset 2022a.)

Fyysisen esteettömyyden lisäksi saavutettavuutta voidaan käsitellä kuuden eri osa-alueen kautta: aistien, ymmärrettävyyden, tiedottamisen, taloudellisen, päätöksenteon ja kulttuurisen tai sosiaalisen esteettömyyden näkökulmasta. Jos käyttäjällä on esimerkiksi näkö- tai kuulovamma, niin puhutaan aisteihin liittyvistä esteistä. Saavutettavuus paranee, kun viestiä välitetään joko erikseen tai yhtä aikaa sekä äänen muodossa että visuaalisesti. Verkkopalveluiden tulisi olla yhteensopivia erilaisten teknisten apuvälineiden, kuten induktiosilmukoiden, kanssa. Kulttuuripalveluiden saavutettavuutta voidaan lisätä tarjoamalla selkokielistä informaatiota, ja vähentämällä näin ymmärtämiseen liittyviä esteitä. Selkokieli on yleiskieltä helpompaa, jota voidaan käyttää esimerkiksi opasteissa, tiedotteissa ja muussa informaatiossa. Tähän liittyy myös tiedottaminen, jossa vähemmistö- ja erityisryhmät tulisi huomioida selkeällä visuaalisella ja kielellisellä sisällöllä. Lisäksi muita saavutettavuuden esteitä voivat olla taloudelliset esteet, päätöksentekoprosessien ulkopuolelle jääminen sekä sosiaalinen ja kulttuurinen saavutettavuus. (Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus 2006, 8–10.)

Saavutettavuutta voidaan pitää näkökulmana, jossa huomioidaan käyttäjien erilaisuus. Tätä kautta syntyy erilaisia tarpeita, koska esimerkiksi kuurosokea ei saa äänikirjasta samaa tietoa kuin näkövammaisen kuuleva henkilö. Palvelu, joka tukee toisen saavutettavuutta, ~~niin~~ ei välttämättä riitä toiselle. (Celia 2022.)

Verkkopalveluiden kohdalla puhutaan teknisestä ja sisällöllisestä saavutettavuudesta. Tekninen saavutettavuus tarkoittaa verkkopalvelun käyttöä esimerkiksi apuvälineiden avulla. Lisäksi käyttäjällä tulisi olla mahdollisuus muuttaa tarvittaessa ulkoasua omien tarpeiden mukaisesti, kuten kasvattamalla fonttikokoa. Sisällön saavutettavuus tarkoittaa ymmärrettävyyttä ja sitä, että sisältö on helposti käytettävissä. (Celia 2022.)

3.1 Yhdenvertaisuudesta saavutettavuuteen

Kehitysvammatuki 57 ry:n yhtenä päämääränä on edistää kehitysvammaisten yhdenvertaisuutta, ja tukea tällä tavalla osallistujia itsenäiseen toimijuuteen. Yhdenvertaisuus tarkoittaa sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014)

Usein yhdenvertaisuuden yhteydessä puhutaan syrjinnästä, ja se, ettei yksilöä voi jättää palveluiden ulkopuolelle tämän ominaisuuksien vuoksi. Digitaalisessa ympäristössä syrjintää voi esiintyä esimerkiksi siten, että verkkopalveluiden käyttö ja tiedonsaanti on toteutettu liian monimutkaisesti, jotta se olisi kaikkien käyttäjien saatavilla. (Yhdenvertaisuus 2022.)

Palveluiden ja viestinnän saavutettavuuden edellytys on se, että käyttäjällä on mahdollisuus päästä informaation pariin (Horowitz & Nieminen 2019, 41–42). Internetyhteyksiä alettiin kytkemään kotitalouksiin vuonna 1993, ja vuonna 2016 liki 90 prosentilla Suomen kotitalouksista oli käytössään internetyhteys. Kuitenkin on huomioitavaa, että vuonna 2014 noin 1,4 miljoonaa suomalaista koki, että terveydentila, esimerkiksi kuulo-, näkö- tai puhevamma, rajoitti sähköisten viestintäkanavien käyttöä. Asiantuntijat arvioivat sen sijaan, että vuosittain toisen vuosikymmenen lopulla noin miljoona suomalaista, joista puolet yli 65-vuotiaita, oli jäänyt uusien digitaalisten palveluiden ulkopuolelle. (Horowitz & Nieminen 2019, 53–66.)

Saavutettavuuden perusajatus on se, että verkkosivujen ja mobiilisovellusten toteutuksessa on huomioitu se, että mahdollisimman moni ihminen voi käyttää itsenäisesti digitaalisia palveluita. Toteutuksessa tulisi huomioida kolme osa-aluetta: tekninen toteutus, helppokäyttöisyys sekä sisältöjen selkeys ja ymmärrettävyys. (Saavutettavuusvaatimukset 2022a.)

Teknisesti hyvin toteutettu digipalvelu toimii hyvin erilaisilla päätelaitteilla ja avustavilla teknologioilla. Helppokäyttöisyyttä lisää se, että palvelu on helppo hahmottaa, navigaatio on selkeä ja etsitty tieto löytyy helposti. Sisällön tulisi olla esitetty selkeästi ja selkokielellä. Lisäksi tekstin tukena tulisi käyttää kuvia. Palvelut tulisi suunnitella alusta alkaen siten, että niitä voi käyttää kuka tahansa. (Saavutettavuusvaatimukset 2022a.)

Saavutettavuuden huomiointi hyödyttää kaikkia käyttäjiä. Se on asiakaslähtöistä suunnittelua, jossa pyrkimys on huomioida kaikki mahdolliset tilanteet ja tarpeet. Tällä tavalla se lisää yhdenvertaisuutta digitalisoituvassa yhteiskunnassa ja mahdollistaa palveluiden itsenäisen käytön mahdollisimman monelle. (Saavutettavuusvaatimukset 2022b.)

3.2 Kaikille saavutettava informaatio

Tiedottamisessa ja viestinnässä on huomioitava se, miten informaatio saavuttaa erilaiset ihmiset. Sosiaalisen median mainoksissa voidaan käyttää esimerkiksi selkokieltä, joka on kielimuoto, jossa sisältöä, sanastoa ja kielen rakenteita on muokattu yleiskieltä yksinkertaisemmaksi. Selkokielen käyttäminen hyödyttää erityisesti kehitysvammaisia. Lisäksi tekstin tukena voidaan käyttää kuvia sekä viittomakieltä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 52.)

Selkokieli on supistettu kielimuoto, joka on suunnattu ihmisille, joilla on kielellisiä vaikeuksia. Saavutettavuuden näkökulmasta selkokieli nähdään osana kognitiivista saavutettavuutta. Selkokeskus arvioi, että Suomessa on 650 000-750 000 ihmistä, jotka tarvitsevat selkokieltä. Tämä asiakaskunta voidaan jakaa kolmeen ryhmään sen mukaan, minkälaisia syitä kielellisten vaikeuksien taustalla on. (Hirvonen & Kinnunen 2020, 165.)

Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat ihmiset, joilla on synnynnäisiä tai melko pysyviä poikkeamia aivojen kielenkäsittelyn neurobiologisissa järjestelmissä. Tähän ryhmään kuuluvat esimerkiksi kehitysvammaiset ja autismin kirjon henkilöt. Toiseen ryhmään kuuluvat henkilöt, jotka ovat menettäneet jo opittuja kielellisiä taitoja esimerkiksi sairauden tai vamman vuoksi, kuten muistisairaat. Ja kolmanteen ryhmään henkilöt, joiden kielitaidon puute on väliaikaista tai joilla on käytössä jokin toinen kommunikointikeino, kuten maahanmuuttajat, jotka oppettelevat suomen kieltä tai viittomakieliset henkilöt. (Hirvonen & Kinnunen 2020, 165.)

Selkokieli on apukeino, jolla tietoa voidaan esittää muodossa, joka on helpommin omaksuttavissa. Tämä on tärkeä tekijä siinä, että se mahdollistaa tiedonjakamisen myös niille henkilöille, jotka muuten olisivat jäämässä sen ulkopuolelle. Kun palvelut ovat kognitiivisesti helpommin saavutettavissa, niin se lisää erityisryhmien mahdollisuuksia itsenäiseen elämään ja omien asioiden hoitoon. Kognitiivisella saavutettavuudella tarkoitetaan tiedon ja ymmärtämisen saavutettavuutta. (Hirvonen & Kinnunen 2020, 167.)

Verkkosivujen tekninen saavutettavuus on edistynyt nopeammin kuin kognitiivinen saavutettavuus. Tämä johtuu siitä, että tekniset saavutettavuusongelmat ovat helpommin tunnistetta-

vissa, ja niiden todentamiseen riittää mekaaninen konetarkastus. Ainakin toistaiseksi kognitiivisen saavutettavuuden arvioimiseen tarvitaan ihminen. Luotettavan tuloksen saamiseksi saavutettavuutta tulisi testata useamman koekäyttäjän toimesta, mutta se perustuu aina testaajan omiin kokemuksiin. (Hirvonen & Kinnunen 2020, 167.)

3.3 Selkeästi meille -hanke

Selkeästi meille -hanke on Kehitysvammaatuki 57 ry:n ja Kehitysvammaliiton yhteishanke, jonka päämäärä on lisätä kehitysvammaisten ihmisten itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta parantamalla viestinnän ja verkkopalvelujen saavutettavuutta. Hanke on kolmivuotinen ja se toteutetaan vuosina 2020–2022. (Selkeästi meille 2022a.)

Hankkeen tavoitteet ovat kehittää kognitiivisen saavutettavuuden arviointikriteeristöä, arvioida eri verkkopalveluiden kognitiivista saavutettavuutta, tukea kehitysvammaisten vaikuttamismahdollisuuksia sekä tiedottaa kognitiivisesta saavutettavuudesta. Päämääränä on kannustaa toimijoita kehittämään verkkopalveluita siten, että ne sisältävät saavutettavaa viestintää kaikille. Hankkeessa työskentelevät kehitysvammaiset toimivat sekä kokemusasiantuntijoina että kansalaisvaikuttajina. (Selkeästi meille 2022a.)

Hankkeen saavutettavuustestaajat arvioivat verkkopalveluiden saavutettavuutta arviointikriteeristön pohjalta. Sen luomisessa on hyödynnetty tietoa, jota on kerätty testaamalla ja havainnoimalla verkkopalveluita. Näiden pohjalta on laadittu ohjeistus, jolla palvelun tuottajat voivat parantaa ymmärrettävyyttä ja käytettävyyttä. Testaajat eivät arvioi verkkopalvelujen teknistä saavutettavuutta, vaan keskittyvät pelkästään kognitiiviseen saavutettavuuteen. (Selkeästi meille 2022a.)

Hankkeen mukaan kognitiivisesti saavutettava verkkopalvelu on selkeä, yksinkertainen ja tuttu. Sivuston rakenteen tulisi olla pysyvä, jolloin se ei muutu sivulta toiselle liikuttaessa ja painikkeiden ikoneina käytetään yleisesti tunnettuja kuvakkeita, joita voidaan tukea tekstillä. Käyttäjää tulisi myös ohjeistaa uusien toimintojen käytössä. Myös tekstin tulisi olla selkeää, eikä siinä tulisi käyttää esimerkiksi lyhenteitä tai vaikeita sanoja. Mahdollisuuksien mukaan sivustolla tulisi olla mahdollisuus käyttää selkokieltä. (Selkeästi meille 2022b.)

Saavutettavuuden näkökulmaa voidaan perustella sillä, että asioita hoidetaan nykyään verkossa ja monet palvelut ovat siirretty kokonaan internetiin. Myös yhdenvertaisuuden toteutumisen vuoksi on olennaista, että ihminen, jonka täytyy käyttää verkkopalveluja, pystyy siihen

itsenäisesti. Euroopan unionin säätämä saavutettavuusdirektiivi (direktiivi 2016/2102) pyrkii parantamaan julkisten digitaalisten palveluiden saavutettavuutta. Direktiivissä on mainittu ymmärrettävyys yhtenä osa-alueena, mutta siinä ei esimerkiksi mainita selkokieltä. Tämän vuoksi selkokieli puuttuu myös kotimaisen saavutettavuuslainsäädännön pykälistä, vaikka siinä on mainittu, että selkokieltä tulisi tarvittaessa käyttää. (Selkeästi meille 2022c.)

3.4 Web Content Accessibility Guidelines

Digipalvelulaki sisältää kolme keskeistä vaatimusta, jotka verkkosivustojen ja mobiilisovellusten tulee täyttää. Ensinnäkin palvelun ja sen sisältöjen tulee täyttää 49 kansainvälisen Web Content Accessibility Guidelines 2.1 -ohjeistuksen A- sekä AA-tason kriteeriä. Web Content Accessibility Guidelines, eli WCAG, on käytännössä ohjeistus verkkosisältöjen saavutettavuudesta, jonka laatimisesta vastaa kansainvälinen World Wide Web -konsortio eli W3C. (Saavutettavasti 2022). Saavutettavuutta, sen tilaa ja puutteita tulee arvioida ja esittää saavutettavuusselosteessa, ja kolmanneksi palveluiden tulee tarjota sähköinen palautekanava, jota kautta tulleeseen palautteeseen vastataan 14 vuorokauden sisällä (Saavutettavuusvaatimukset 2022c).

Digipalvelulaki astui voimaan huhtikuussa 2019, jonka taustalla on Euroopan unionin saavutettavuusdirektiivi. Lisäksi Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksessa korostetaan vammaisten ihmisten oikeuksia, sekä mahdollisuutta osallistua ja asioida itsenäisesti digitaalisessa ympäristössä. Yksi sopimuksen keskeisiä periaatteita on juuri saavutettavuus. (Saavutettavuusvaatimukset 2022d.)

WCAG ohjeistusta käytetään usein saavutettavuusvaatimusten perustana. Sen tavoite on varmistaa, että verkkopalveluita ja sen sisältöä on mahdollista käyttää hyödyntämällä erilaisia teknologisia apuvälineitä. Toinen tavoite on se, että erilaiset käyttäjät pääsevät sisältöön käsiksi ja pystyvät käyttämään toimintoja mahdollisista rajoitteista huolimatta. Lisäksi olennaisinta on, että sisältö toistuu oikein eri päätelaitteilla. (Saavutettavuusvaatimukset 2022d.)

Näiden kriteerien noudattaminen varmistaa saavutettavuuden minitason, jolloin mahdollisimman moni ihminen voi ylipäättään käyttää verkkopalvelua. Kriteerit on jaettu kolmeen tasoon: A-, AA- sekä AAA-tasoon. Näistä A-taso on perustaso, joka parantaa saavutettavuutta osalle käyttäjistä, joilla on erityisiä haasteita verkkopalvelujen käytössä. Esimerkiksi videoiden tekstitysvaatimus on A-tason kriteeri. AA-tason kriteereihin kuuluu laajemmat palvelut,

kuten kuvailutulkkauksen (ääniselitteen) tarjoaminen videolle. AAA-tason kriteerit pitävät sisällään esimerkiksi sisältöjen tarjoamisen viittomakielisinä videoina ja tekstin kognitiivisen ymmärrettävyyden parantamista. (Saavutettavuusvaatimukset 2022c.)

Näissä on kuitenkin lähinnä teknisiä kriteereitä, eikä ohjeistus ota suoraan kantaa verkkosisältöjen ymmärrettävyyteen tai palveluiden käytettävyyteen. Nämä ovat siitä huolimatta tärkeitä osa-alueita saavutettavuuden kokonaiskuvassa. (Saavutettavuusvaatimukset 2022c.)

4 TUTKIMUSMENETELMÄT JA TOTEUTUS

Opinnäytetyössäni käytin aineistonkeruumenetelmänä asiakaskyselyä, työpajaa sekä fokusryhmäkeskustelua. Menetelmien valinnassa huomioin tutkittavan kohdeyleisön mahdollisuudet osallistua tutkimukseen. Asiakaskysely toteutettiin siten, että vastaajalla oli mahdollisuus saada apua. Tässä tapauksessa ulkopuolinen apu oli käytännössä kotiyhteisön ohjaaja tai muu yhdistyksen työntekijä, joka kävi erikseen kysymykset läpi vastaajan kanssa, mikäli tällä oli haasteita esimerkiksi luku- tai kirjoitustaidoissa. Ohjaajilla oli käytössään myös tarkentavia lisäkysymyksiä.

Kaksi vastaajaa täytti vastauslomakkeen itse, ja loput avustettuna. Käytännössä asiakaskysely toteutettiin puolistrukturoituna haastatteluna, jossa haastattelijä luki osallistujille etukäteen laadittujen teemojen mukaiset kysymykset tietyssä järjestyksessä, ja kirjasi vastaukset (KvaliMOTV 2022). Mutta koska vastaajilla oli mahdollisuus täyttää lomake itse, niin selvyiden vuoksi käytän tästä menetelmästä nimitystä asiakaskysely, joka oli alkuperäinen tavoite. Haastattelut ja asiakaskyselyt toteutettiin maaliskuussa ja huhtikuussa ja siitä informoitiin etukäteen osallistujia.

Kyselyä on arvosteltu siitä, että se jättää liikaa tulkinnanvaraa vastaajalle. Kysymysten laatimisessa tulee olla huolellinen, sillä ne ovat perusta tutkimuksen onnistumiselle. Jos vastaaja ajattelee eri tavalla kuin tutkija tarkoittaa, tulokset vääristyvät. Kyselyn huono puoli on väärintymmärrys. Myös kyselyn pituuteen tulee kiinnittää huomiota. Mikäli lomake on pitkä ja kysymyksiä on paljon, niin vastaajat jättävät kyselyn helposti kesken tai vastaavat huolimattomasti viimeisiin kysymyksiin. Mutta kun tarkoitus on toteuttaa yleiskartoitus, niin kysely on toimiva muoto kerätä aineistoa. (Santalahti 2016, 26–27.)

Toisena tutkimusmenetelmänä käytin fokusryhmäkeskustelua, johon osallistui viisi kehitysvammaista keskustelijaa. Fokusryhmäkeskustelua on käytetty aineistonkeruumenetelmänä 1930-luvulta alkaen, muun muassa markkinoinnin tutkimuksessa. Esimerkiksi erilaisten tuotteiden, elokuvien ja poliittisten linjausten tuottamia mielikuvia on testattu tätä menetelmää hyödyntäen. Tämän menetelmän piirre on sen moniäänisyys. Osallistujat muodostavat yksilöiden omien kokemusten pohjalta yhteistä ymmärrystä, eikä siinä tarvitse välttämättä aina saavuttaa yksimielisyyttä. Sen sijaan se tuottaa tietoa eri näkökulmista. Mutta vaikka pyrkiäksensä on saada ryhmä keskustelemaan monipuolisesti aiheesta, niin tämä ei aina toteudu. Esimerkiksi nopeassa keskustelussa tutkija ei välttämättä ehdi reagoida siihen, että osallistujat

luovat hyvin yksimielisen kannan aiheeseen. (Hyvärinen & Nikander & Ruusuvuori 2017, 88–92.)

Kolmas tutkimusmenetelmä oli työpaja, johon osallistui kaksi erityisryhmään kuuluvaa Selkeästi meille -hankkeen työntekijää, jotka toimivat hankkeessa saavutettavuustestaajina. Saavutettavuustestaajat käyttivät sosiaalisen median kanavia ja tekivät havaintoja palveluista, joita tulisi huomioida erityisryhmään kuuluvien käyttäjien kannalta. Työpaja koostui kahdesta osiosta, joista ensimmäisessä osiossa saavutettavuustestaajat arvioivat palveluita ja toisessa osiossa kävimme keskustelua aiheesta.

4.1 Asiakaskysely

Asiakaskyselyn tavoite oli saada tietoa kohdeyleisön mielenkiinnon kohteista, sosiaalisen median käyttötottumuksista, tiedonhankintakanavista ja mahdollisista osallistumisen esteistä. Käytännössä jokainen aihealue käsitteli saavutettavuutta ja sen toteutumista. Aihealueissa huomioitiin palveluiden käytettävyyden lisäksi viestinnän saavutettavuus sekä digitaalinen esteellisyys. Lomake sisälsi yhteensä 16 kysymystä. Kysely (Liite1) oli tietoisesti tarkoitus pitää lyhyenä, jotta mahdollisimman moni jaksaa vastata kyselyyn kokonaan.

Kysely toteutettiin kaavakkeena, joka toimitetaan erikseen vastaajalle. Vastaaja täytti kyselykaavakkeen joko itse tai ulkopuolisen avun turvin. Mikäli vastaamisessa käytetään ulkopuolista apua, niin tätä varten kaavakkeen mukana toimitettiin ohjeet. Lähes kaikki vastaukset kerättiin siten, että kysymykset luettiin vastaajalle, ja henkilökunnan edustaja kirjasi vastaukset. Tämä oli perusteltua, koska kyselyyn osallistui henkilöitä, joilla oli puutteelliset luku- ja kirjoitustaidot. Kysely kohdennettiin lisäksi niille kehitysvammaisille, joiden kognitiiviset taidot riittävät osallistumiseen verkkotapahtumiin, ja joilla oli mahdollisesti kokemusta verkko toiminnasta sekä riittävät laitteet tätä varten. Vastaukset kerättiin siten, että kävin paikan päällä haastattelemassa vastaajia tai noutamassa täytetyt lomakkeet.

Vastaukset dokumentoitiin paperiseen lomakkeeseen, josta ne koostettiin tietokoneelle. Vastaukset käsiteltiin anonymisti, eikä taustatiedoista voi päätellä vastaajan henkilöllisyyttä. Osallistuminen kyselyyn oli vapaaehtoista. Kehitysvammatuki 57 ry antoi opinnäytetyötä varten tutkimusluvan, ja kaikki kyselyyn osallistuneet olivat täysi-ikäisiä.

4.2 Työpaja

Työpaja toteutettiin Selkeästi meille -hankkeen saavutettavuustestaajille, jossa nämä arvioivat kahden sosiaalisen median ja yhden videoneuvottelupalvelun soveltavuutta erityisryhmien käyttöön. Työpajaa varten laadin etukäteen arviointikaavakkeen, jossa saavutettavuustestaajat antoivat palautetta eri aihealueista. Arvioinnin pohjalla käytettiin samoja kriteereitä, joita saavutettavuustestaajat käyttävät hankkeessa.

Saavutettavuustestaajat kirjasivat vastaukset arviointikaavakkeeseen (Liite3), jonka jälkeen keskustelimme käyttökokemuksista. Tutkimuskohteina olivat Facebook, Instagram ja Zoom-videoneuvotteluohjelma. Nämä palvelut valikoituivat tutkimukseen siitä syystä, että jokaista kolmea palvelua on käytetty verkkotoiminnan alustana. Facebook ja Instagram ovat lisäksi tärkeitä markkinointikanavia.

Työpaja eteni siten, että ensin molemmat saavutettavuustestaajat tutustuivat työpajan ohjeistukseen, ja etenivät ohjeiden mukaisesti, ja täyttivät samalla arviointikaavaketta. Itse seurasin tilannetta vierestä, mutta en varsinaisesti osallistunut arviointiin. Työpajan tarkoitus oli selvittää, että löytävätkö saavutettavuustestaajat tarvittavat työkalut ja tiedot sosiaalisen median alustoilta. Työpajaa varten Facebookiin ja Instagramiin oli luotu erillinen käyttäjäprofiili, jota testaajat käyttivät. Näin lähtötilanne arviointiin oli molemmille testaajille sama.

Työpajan päätteeksi kokosimme yhteen huomiot ja keskustelimme aiheesta. Saavutettavuustestaajat antoivat oman näkemyksensä siihen, miten ja mihin tarkoitukseen sosiaalisen median kanavaa voi hyödyntää digitaalisen sisällön suhteen. Myös työpajassa keskityimme selkeään viestintään, käytännössä siihen, miten hyvin tieto ja informaatio oli luettavissa ja löydettävissä, medioiden helppokäyttöisyyteen sekä arvioimme tekijöitä, jotka mahdollisesti vaikeuttavat tai estävät palveluiden käytön.

4.3 Fokusryhmäkeskustelu

Käytin aineistonkeruumenetelmänä myös fokusryhmäkeskustelua. Keskustelu toteutettiin Kehitysvammaatuki 57 ry:n ylläpitämän Ystävätupa-kahvilan asiakkaille ja siihen osallistuminen oli vapaaehtoista. Tilaisuus järjestettiin keskiviikkona 13. huhtikuuta ja kaikkienensa aikaa kului noin 1,5 tuntia. Osallistujat osallistuivat tilaisuuteen anonyymisti, eikä keskustelua varten kerätty osallistujien tausta- tai tunnistetietoja. Ryhmäkeskusteluun osallistui viisi kehitysvammaista.

Keskusteluun osallistujat katsoivat ensin joulukuussa 2021 lähetetyt KeMuT-korneri lähetykset. Tämän jälkeen siirryimme kahvilan puolelle ja keskustelimme ohjelman sisällöstä. Toimin keskustelun vetäjänä ja esitin tarvittaessa tarkentavia apukysymyksiä. Ryhmäkeskustelun tavoite oli kerätä tietoa lähetyksen sisällöstä ja kehityskohteista. Keskustelu toimi tähän tarkoitukseen paremmin kuin kyselykaavake, koska se antoi vastaajalle mahdollisuuden käsitellä asiaa laajemmin. Lisäksi toinen tavoite oli, että keskustelu herättäisi uusia ajatuksia, ja osallistujat veisivät niitä ajatuksia eteenpäin. Keskustelun päätteeksi kokosin yhdessä osallistujien kanssa vastaukset yhteen ja täytimme arviointilomakkeen, jossa oli yhteensä viisi kysymystä.

Ryhmäkeskustelun tavoite oli saada keskustelua lähetyksen sisällöstä ja kehitysideoista. Palautekaavakkeessa (Liite2) kysyttiin sekä positiivista että negatiivista palautetta. Toimin keskustelussa kirjuriina ja kirjasin vastaukset ylös. Vastauksia ei yksilöity, vaan niitä käsiteltiin yhtenä massana.

5 ANALYYSI

Tässä kappaleessa käyn läpi asiakaskyselyn, työpajan ja ryhmäkeskustelun vastaukset, jotka koostin ensin erilliselle dokumentille. Avoimet vastaukset kirjattiin ylös juuri siinä muodossa kuin ne oli kirjoitettu kaavakkeeseen, ja monivalintakysymysten vastaukset tilastoitiin niin ikään siinä muodossa kuin ne olivat vastauslomakkeessa.

5.1 Asiakaskysely

Kyselyyn osallistui yhteensä 22 vastaajaa, joista 11 miehiä ja 11 naisia, ja suurin osa vastaajista sijoittui ikähaarukkaan 30–59-vuotiaat. Yksi vastaajista oli alle 30-vuotias ja loput yli 60-vuotiaita. Yhtä lukuun ottamatta kaikki asuivat Helsingissä. Vastaajista 17 oli osallistunut johonkin seuraavista Kehitysvammatuki 57 ry:n järjestämästä verkkotapahtumasta tai -tilaisuudesta: Haksulan virtuaaliset avoimet ovet, verkkokerho, KeMuT-korneri, Verkkofestivaalit sekä Maailma kylässä -verkko-ohjelma. Suosituin tilaisuus oli verkkokerho, joihin oli osallistunut 12 vastaajaa. Tähän on laskettu kaikki kerhot. Suosituin yksittäinen verkkotapahtuma KeMuT-korneri, johon osallistui 10 vastaajaa. Haksulan virtuaalisiin avoimiin oviin oli osallistunut seitsemän, Maailma kylässä -verkko-ohjelmaan kuusi ja Verkkofestivaaleille neljä osallistujaa. Kyselyyn osallistuneet olivat aktiivisia verkkotapahtumiin osallistujia, sillä 16 vastaajaa ilmoitti osallistuneensa enemmän kuin kaksi kertaa digiohjelmiin, ja tästä ryhmästä 10 yli viisi kertaa. Kaikkiaan viisi vastaajaa sen sijaan ilmoitti, ettei ole osallistunut lainkaan verkkotapahtumiin.

Facebook oli kyselyyn osallistuneiden keskuudessa suosituin sosiaalisen median kanava yhdessä YouTuben kanssa. Vastaajista 15 ilmoitti seuraavansa Facebookia ja 14 YouTubea. Instagramia käytti 10 vastaajaa ja kolme osallistujaa ilmoitti myös, etteivät käytä mitään sosiaalisen median kanavaa.

Vastaajat saivat parhaiten tietoa verkkotapahtumista yhdistyksen henkilökunnan kautta. Vastaajista 18 kertoi tämän olevan tärkein tiedonlähde. Sosiaalinen media oli yhtä suosittu tiedonlähde kuin Kehitysvammatuki 57 ry:n omat julkaisut (internetsivut ja jäsenlehti), kun 11 vastaajaa kertoi löytävänsä tietoa tätä kautta.

Lähes joka kolmas vastaaja, yhteensä seitsemän osallistujaa kertoi, ettei saa riittävästi tietoa verkkotapahtumista. Loput 15 kertoi saavansa tilaisuuksista riittävästi tietoa. Verkkotoimintaan tarvittavat laitteet löytyivät 19:ltä vastaajalta, joista 18 kertoi osaavansa käyttää laitteita

riittävästi osallistumiseen. Lähes kaikki, yhteensä 21 osallistujaa, kertoi saavansa tarvittaessa ulkopuolista tukea laitteiden käyttöön. Avoimien vastausten perusteella useimmiten osallistumisen esteenä on tekniset haasteet, kuten toimimattomat linkit (6 vastausta) tai internetyhteys (1) sekä liittymiseen tarvittavat taidot (6). Verkossa tapahtuva toiminta ei myöskään kiinnostanut kaikkia osallistujia (2).

Vastaajat toivoivat, että jatkossa digiohjelmat sisältäisivät musiikkia (18), vuorovaikutusta tukevia sosiaalisia tapahtumia (13), erilaisia haastatteluja (12), ruuanlaittoon liittyvää sisältöä (11) sekä teatteriesityksiä (10). Lisäksi kyselyssä esitettiin yksittäisiä toiveita siitä, että verkko-ohjelmissa pelattaisiin verkkopelejä, järjestettäisiin peli-iltoja, sekä toteutettaisiin verkkoretkiä ja käsitöitä. Nämä vastaukset tukevat myös viime vuonna toteutettua kyselyä, jossa painotettiin vuorovaikutuksen tärkeyttä (Koskimies, 2021).

Yhteensä 14 vastaajaa haluaisi saada jatkossa lisää tietoa digitaalisista ohjelmista Facebookin kautta. YouTubea piti hyvänä tiedotuskanavana 9 vastaajaa ja Instagramia 7 osallistujaa. Vastaajista 6 vastasi vaihtoehtojen ulkopuolelta, että myös jatkossa henkilökunta toimii tietolähteenä.

Vastausten perusteella sopivia ajankohtia verkkotoiminnalle ovat arki-illat ja viikonloput. Lisäksi avoimissa vastauksissa osallistujat olivat esittäneet myös toiveita siitä, millaisessa roolissa he itse haluaisivat toimia verkko-ohjelmien suhteen. Osa vastaajista halusi olla aktiivisia osallistujia (2), kun taas toiset sisällöntuottajia (2), esimerkiksi haastatteleamalla vieraita. Myös avoimissa vastauksissa nousi esille vuorovaikutuksen tärkeä rooli myös verkkoympäristössä (2).

Vastaajat kertoivat, että saavutettavuuden parantamiseksi olisi hyvä, jos osallistumisen ohjeet ja linkit ovat selkeästi nähtävillä (3). Yhdeksi vaihtoehdoksi kyselyssä ehdotettiin sitä, että verkkotapahtumia varten olisi oma sivusto, josta linkit löytyisivät helposti. Lisäksi tarvittaessa olisi hyvä saada käyttötukea esimerkiksi verkkotoiminnan ohjaajalta (1).

5.2 Ryhmäkeskustelu

Ryhmäkeskustelu toteutettiin siten, että siihen osallistui Kehitysvammatuki 57 ry:n Ystävätupa-kahvilan asiakkaita. Asiakkaita informoitiin tilaisuudesta etukäteen ja siihen osallistuminen oli vapaaehtoista. Tilaisuus alkoi keskiviikkona 13. huhtikuuta kello 16:15 ja päättyi kello 17:30. Ryhmäkeskusteluun osallistui kahdeksan kehitysvammaista.

Keskustelu alkoi hillitysti, ja osallistujia mahdollisesti jännitti vastata kysymyksiin. Pääasias-
sa jokainen kehui lähetyksiä ensin, ja totesi, ettei ole mitään tarvetta muuttaa mitään sisällös-
sä. Tähän saattoi vaikuttaa se, että toimin sekä keskustelun vetäjänä että juontajana lähetyk-
sissä, joten negatiivisen palautteen sanominen ääneen tuntui mahdollisesti epämiellyttävältä

Muistutin keskustelijoita useaan otteeseen, ettei kysymyksiin ole yhtä oikeaa vastausta, vaan
tarkoitus on keskustella aiheesta ja nostaa esille erilaisia mielipiteitä ja näkökulmia. Tunnelma
muuttui, kun yksi keskustelija nosti esille lähetyksen teknisen puolen ja erityisesti kuvassa
näkyvän kameran tähtäimen. Lähetykset kuvattiin yhdistyksen järjestelmäkameralla, joka oli
yhdistetty tietokoneeseen siten, että se lähetti Facebookiin juuri sen näkymän, mikä näkyi
kameran etsimessä. Tästä johtuen ruudulla näkyi käytännössä koko ajan kameran tähtäin, joka
peitti ensimmäisten lähetyksen aikana osan vieraiden kasvoista. Kameran lisäksi keskustelijat
nostivat esille äänenlaatuun liittyviä asioita. Esimerkiksi välillä vieraiden puheesta oli hankala
saada selvää ja äänentaso liian hiljaisella. Katsojia myös häiritsi se, että lähetyksissä käytettiin
vain yhtä mikrofonia, jota kierrätettiin vieraalta toiselle. Testiyleisö ehdotti, että seuraavalla
kerralla toteutuksessa käytetään parempaa tekniikkaa, jonka myötä sekä kuvan- että äänenlaa-
tu paranee. Tämä herätti osallistujissa keskustelua ja onnistuimme ensimmäistä kertaa saa-
maan aikaan kriittisen keskustelun aiheesta.

Keskustelu tyrehtyi usein, ja jouduin esittämään useita tarkentavia kysymyksiä osallistujille,
jotta sain tarvittavan määrän tietoa lähetyksistä. Osallistujat pyrkivät löytämään yksimielisiä
vastauksia. Keskustelijat saattoivat esimerkiksi vaihtaa kokonaan mielipidettä asiaan, jos joku
toinen keskustelija oli aiheesta eri mieltä. Tämän vuoksi jouduin usein muistuttamaan osallis-
tuita siitä, ettei kysymyksiin ole olemassa oikeita tai väriä vastauksia.

Ohjelmat saivat positiivista palautetta vieraista. Erityisesti artistivieraat, kuten Kaurinmetsäs-
täjät, olivat testiyleisön mieleen, ja haastatteluissa oli sopiva tempo. Yleisesti testiyleisö
kommentoi, että haastateltavat vieraat olivat mielenkiintoisia, mutta keskustelijat jäivät kai-
paamaan vielä enemmän Kehitysvammatuki 57 ry:n toiminnan esittelyä.

Keskustelijoiden mielestä lähetyksiä oli helppo seurata, ja lähetykset olivat sopivan mittaisia.
Yksi tallennettu lähetys kesti keskimäärin 20 minuuttia, joka oli katsojien mielestä sopiva
mitta. Keskustelimme ohjelman formaatista, ja ehdotin yhdeksi vaihtoehdoksi sitä, että kol-
men erillisen lähetyksen sijaan KeMuT-korneri oli yksi pitempi kokonaisuus. Tämä ei kuiten-
kaan saanut kannatusta, koska keskustelijoiden mielestä liian pitkä video nostaa kynnyistä

laittaa lähetystä päälle edes hetkeksi. Sen sijaan kolmen lähetyksen kokonaisuus sai kannatusta. Yhden lähetyksen kestoksi keskustelijat ehdottivat 15–20 minuuttia. Lähetyksessä tulisi huomioida se, että sisältö on toteutettu rauhassa ja asioiden esittämiseen on varattu riittävästi aikaa.

Lähetyshuone koettiin väriltään ankeaksi. Tilaan toivottiin parempaa valaistusta ja erilaista värimaailmaa. Ratkaisuvaihtoehdoksi keskustelijat ehdottivat kokonaan uutta tilaa. Lähetysiin toivottiin myös elävää musiikkia. KeMuT-korneri toteutettiin ilman musiikkia, koska Facebook saattaa katkaista lähetykset, mikäli niissä käytetään tekijänoikeudellista musiikkia. Tähän testiyleisö ehdotti omaa KeMuT-korneri yhtyettä, joka voisi soittaa omia kappaleitaan ja säästää ohjelmaa.

Testiyleisön mukaan lähetykset olivat suunnattu kaikille kiinnostuneille, eikä niissä ollut ”mitään liikaa”. Lopuksi pohdimme vielä, ~~että~~ olisiko parempi, että lähetykset tehtäisiin etukäteen ja niihin lisättäisiin valmiiksi tekstitykset vai suorat lähetykset. Tämä jakoi mielipiteitä, ja keskusteluryhmä tuli lopputulokseen, että molemmat muodot ovat hyviä, ja tilannetta tulisi pohtia tapauskohtaisesti.

5.3 Työpaja

Selkeästi meille -hankkeen saavutettavuustestaajat arvioivat erillisessä tutkimustilaisuudessa, jonka valvojana toimin, sosiaalisten medioiden alustoja saavutettavuutta, pohtivat niiden soveltuvuutta erityisryhmille ja medioiden käyttötarkoitusta. Olin etukäteen laatinut yksitoista arvioitavaa tehtävää ja kohdetta työpajaa varten (Liite3). Tämän jälkeen purimme tehtävien vastaukset ja koostimme yhteen havaintoja palveluiden käytettävyydestä. Toisella testaajalla ei ollut omakohtaisia kokemuksia tai henkilökohtaisia tilejä sosiaalisen median kanavilla.

Tutkittava alustat olivat Facebook, Instagram sekä videoneuvottelupalvelu Zoom. Alustat valikoituivat siksi, että ne toimivat Kehitysvammatuki 57 ry:n tiedotuskanavana, ja Facebookin kautta on lähetetty jo aikaisemmin kaksi virtuaalista ohjelmakokonaisuutta. Verkkokerhotoimintaa on toteutettu Zoomin kautta, ja koska moni kohderyhmän edustaja toivoi vuorovaihtuksellista ohjelmaa, niin arvioimme tämän yhtenä vaihtoehtona.

Arvioinnissa keskityttiin kirjautumiseen, sivujen hakemiseen sekä tiedon löytämiseen. Zoom-videopalvelun kohdalla saavutettavuustestaajat liittyivät verkkotapaamiseen ja arvioivat sen

toimivuutta. Tavoite oli selvittää sitä, miten helppoa tai vaikeaa on löytää tiettyä tietoa tai tapahtumia sosiaalisesta mediasta.

Molemmat testaajat totesivat, että kirjautuminen palveluihin oli helppoa, mutta vaatii tarkkuutta. Sähköpostiosoitteen ja salasanan tulee olla juuri oikein kirjoitettu, jotta kirjautuminen on mahdollista. Facebookin navigointi ja hakukenttä olivat helppoja käyttää, mutta teksti oli välillä hankalaa lukea, koska kirjaimet hävisivät taustaan helposti. Myös fonttikokoa kannattaa suurentaa oletusfontista.

Molemmat saavutettavuustestaajat löysivät helposti etsittävän sivun ja alkoivat selata ilmoituksia ja julkaisuja. Julkaisuja oli helppo selata ja tehtävänannossa mainittu kuva löytyi helposti. Kuitenkin testaajat mainitsivat, että Facebook on täynnä informaatiota, ja julkaisut saatavat helposti jäädä vaille huomiota. Saavutettavuustestaajien mielestä Facebook on yleisesti helppokäyttöinen, josta löytyy paljon tietoa. Navigointi ja hakukentät voisivat olla paremmin esillä. Käyttö voi olla myös alkuun hankalaa, mutta alusta on helposti opittava.

Facebookissa oli Zoom-ilmoitus, josta saavutettavuustestaajat liittyivät testikokoukseen. Molemmat kokivat palvelun käyttämisen helppona, mutta totesivat, että se vaatii opettelua. Alusta on englanninkielinen, mikä asettaa käyttäjälle taitovaatimuksen. Sujuva käyttö vaatii joko itsenäistä opiskelua tai englannin kielen taitoa. Saavutettavuustestaajat kertoivat, että ovat oppineet riittävän englannin kielen taidon yksinkertaisesti käyttämällä ohjelmaa.

Testikokoukseen liittyminen oli helppoa, mutta saavutettavuustestaajien mielestä se voi olla ensikertalaiselle haastavaa. Liittymisen jälkeen kuvaruudulle aukeaa videopalaveri ja erilaiset valikot. Valikot ovat testaajien mielestä epäselviä, ja esimerkiksi äänivalikko hankala käyttää. Toimintoja ei välttämättä hahmota, ja ilman riittävää kielitaitoa, sujuva käyttö vaatii tukea.

Instagramin ja Facebookin eroksi saavutettavuustestaajat näkivät sen, että Instagram soveltuu kuvien säilyttämiseen ja julkaisuun, ja Facebookista löytyy paremmin tietoa ja informaatiota. Testaajien mielestä Instagramin käyttö on helppoa, mutta esimerkiksi profiilien hakeminen hankalampaa kuin Facebookissa. Hakemisesta teki hankalaa se, että hakutuloksiin vaikuttivat jo pelkästään käytetyt sanamuodot. Kuvien ja profiilin selaaminen taas oli helppoa, mutta tieto saattoi hävitä kuvien selaamisen taakse.

Saavutettavuustestaajat nostivat esille sitä, että Instagramissa julkaisu vaatii aina kuvan lisäämisen sen yhteyteen. Facebookissa taas julkaisun voi olla pelkästään tekstimuodossa. In-

stagramin käyttäminen oli helppoa, mutta virhe- ja muiden ilmoitusten hallinta hankalaa. Tiedon jakamisen kannalta Instagram ei ole välttämättä paras kanava erityisryhmien näkökulmasta.

Saavutettavuustestaajien mukaan Instagram soveltuu enemmän ”fiilistelyyn” ja Facebook taas tiedon jakamiseen. Saavutettavuustestaajien mukaan molemmat sosiaalisen median kanavat soveltuvat jatkossakin markkinointiin ja tapahtumien alustoiksi. Zoomin sijaan testaajat toivoivat, että tilalla käytettäisiin helppokäyttöisempiä palveluita, kuten Microsoft Teams. Tätä testaajat perustelivat omakohtaisilla käyttökokemuksilla, ja sillä, että Teams on suomenkielinen.

6 KEHITTÄMISIDEAT JA YHTEENVETO

Opinnäytetyöni tavoite oli selvittää, että miten kehitysvammaisille suunnattua digitaalista sisältöä voidaan kohdentaa paremmin kohdeyleisölle ja parantaa sen saavutettavuutta. Opinnäytetyössäni keräsin Kehitysvammatuki 57 ry:n kotiyhteisöjen asukkailta ja järjestöpuolen toimijoilta käyttökokemuksia, haasteita ja sisältötoiveita, jotta digitaalinen sisältö kohtaisi yleisön toiveet. Tulosten pohjalta laadin kuusi kehitysideaa, siihen, mitä asioita tulee huomioida, kun toteutetaan ohjelmaa esimerkiksi sosiaalisessa mediassa.

Vastauksista nousi esille useita saavutettavuuden määritelmien mukaisia tekijöitä, jotka koettiin tärkeäksi. Viestintään toivottiin selkeyttä, ja että tarvittava tieto esitetään ymmärrettävästi. Osallistumisen esteeksi mainittiin tekniset haasteet, ja palveluille toivottiin toimintavarmuutta.

Tutkimusaineiston pohjalta voidaan todeta, että verkkotoiminnalle on olemassa oma kohdeyleisönsä. Yleisön tavoittaminen on kuitenkin haasteellista. Tulosten mukaan yleisöllä on laitteita käytössä, mutta tilaisuuksiin liittyminen on koettu hankalaksi. Lisäksi erilaiset muut tekniset ongelmat ovat estäneet osallistumisen. Myös vuonna 2021 tehdyn kyselyn mukaan yleisöä olisi pitänyt tukea ja tutustuttaa verkkoympäristöön enemmän.

6.1. Kehitysideat

Kehitysideoissa on huomioitu sekä tekninen että sisällöllinen saavutettavuus. Kehitysideoiden tarkoitus on parantaa sekä käyttökokemusta, helpottaa palveluiden käyttöä, että parantaa informaation saatavuutta. Molemmat näkökulmat nousivat esille vastauksissa, ja osallistujat mainitsivat useita kehityskohteita, jotka vaikuttavat suoraan saavutettavuuden toteutumiseen.

Henkilökunnan tukeminen

Ohjaajien rooli korostui kehittämistyössä myös siinä, että usein tieto kulki, ja sen toivottiin kulkevan myös jatkossa, henkilökunnan kautta. Yksi kehitysidea onkin tukea tätä yhteyttä. Kotiyhteisöissä ja toimijataloissa tulisi kartoittaa ensinnäkin, että tarjolla on riittävästi laitteita, jotta toimijat voivat halutessaan osallistua verkkotilaisuuksiin. Lisäksi tieto tilaisuuksista pitäisi kulkea henkilökunnalle siten, että nämä voivat tarjota verkkotilaisuuksia osana toimintaa. Ohjaajilla tulisi olla ajan tasalla oleva ohjeistus, että missä ja milloin verkkotoimintaa on järjestetty.

Ainakin osassa palvelupuolen yksiköissä, kotiyhteisöissä ja toimijataloissa, yhden henkilökunnan edustajan vastuualueena on toimia oman yksikön digivastaavana. Digivastaavan tehtäviin kuuluu muun muassa huolehtia älylaitteista ja opastaa tarvittaessa henkilökuntaa niiden käytössä. Näiden nimettyjen henkilöiden kautta voitaisiin lähettää ensinnäkin kohderyhmän edustajille tietoa tapahtumista, mutta verkkotapahtumien järjestäjät voisivat myös opastaa digivastaavia esimerkiksi tapahtumaan liittymiseen tai kirjautumiseen liittyvissä asioissa. Digivastaavat voisivat näin jalkauttaa tietoa muulle henkilökunnalle, ja varmistaa, että ohjaajilla on riittävät tiedot ja taidot verkkotapahtumiin osallistumisen suhteen. Mikäli ohjeistus lähetetään koko henkilökunnalle, niin on mahdollista, ettei kukaan ota asiaa varsinaisesti hoitaakseen. Kun tietoa lähdetään viemään yhden henkilön kautta yksiköihin, niin tapahtumien järjestäjät tietävät, että ainakin yksi henkilökunnan edustaja on tietoinen tulevista tilaisuuksista.

Verkkotapahtumakalenteri

Kyselyyn osallistuneet kehitysvammaiset ehdottivat itse sivustoa, jonne kaikki osallistumiseen tarvittava tieto olisi nähtävillä. Tämä on mielestäni varteenotettava kehitysidea. Suorat linkit tapahtumiin voisi listata esimerkiksi verkkotapahtumakalenteriin, josta yhdellä klikkauksella osallistuja pääsisi liittymään tilaisuuteen. Tällä tavalla tapahtumatiedot eivät menisi ohi esimerkiksi Facebookissa, jossa on paljon tietoa esillä jo valmiiksi. Facebook lisäksi nostaa esille kuvia ja julkaisuja epäkronologiseen järjestykseen, joten erillisessä kalenterissa verkkotilaisuudet olisi listattu ajankohdan mukaisesti.

Kehitysvammatuki 57 ry:n internetsivuilla on tapahtumakalenteri, jossa on nähtävissä kaikki ajankohtaiset ja tulevat tapahtumat. Kalenteriin on mahdollista avata alisivuja, ja tällä tavalla tehdä yksinkertaisia rajauksia hakuehtoihin. Verkkotapahtumilla ja -tilaisuuksilla voisi olla oma alisivu, josta löytyisi listattuna kaikki digiympäristössä tapahtuvat tapahtumat. Ilmoituksen yhteyteen voi lisätä myös suoran liittymislinkin ja tarvittaessa ohjeet kirjautumisesta tai liittymistä varten. Tärkeää on myös laittaa selkeästi esille tapahtuma-aika. Työpajassa kohtasimme sen, että tapahtuma-aikojen ja päivämäärien tulisi olla selkeästi esillä. Esimerkiksi Facebookissa tehdyn mainoksen julkaisupäivämäärä ja tapahtuma-ajankohta eivät ole sama asia, ja tämä saattaa herättää käyttäjässä hämmennystä. Lisäksi tapahtumakalenterissa, jota henkilökunta voi itse päivittää ylläpitosivujen kautta, on käytössä pohja, jolloin ilmoituksissa seurataan samaa linjaa muiden ilmoitusten kanssa. Tämä helpottaa kohdeyleisöä löytämään tarvittavat tiedot nopeasti, kuten juuri tapahtuma-ajan, mahdollisesti lipunhinnan ja osallistumislinkin.

Tiedottaminen

Tiedottamisessa olisi hyvä käyttää selkokieltä, jotta tieto saavuttaa mahdollisimman hyvin asiakasryhmää. Kehitysvammatuki 57 ry:n viestintätiimi voi luoda ohjeistuksen muulle henkilökunnalle selkokielen käyttämisestä ja huomioitavista asioista. Liittymiseen tai kirjautumiseen liittyvien ohjeiden tulisi olla mahdollisimmat selkeät ja yksityiskohtaiset, jotta osallistuminen ei jää siitä kiinni. Työpajassa keskustelimme myös siitä, että mihin tarkoitukseen Facebookia ja Instagramia tulisi käyttää. Saavutettavuustestaajien mielestä Facebook on tiedonlähde ja Instagram nopeaan informaatioon ja kuvien säilytykseen. Facebook nousi myös kyselyssä suosituimmaksi sosiaalisen median kanavaksi, joita yhdistys käyttää aktiivisesti tiedottamiseen. Tulevaisuudessa erilaisia suoria lähetyksiä kannattaa siis lähettää edelleen Facebookin kautta, mutta tilaisuutta voi mainostaa myös muissa kanavissa, kuten Instagramissa.

Asiakaslähtöinen sisällöntuottaminen

Sisällöntuottamisen näkökulmasta yhdeksi haasteeksi nostan sen, että vaikka lähetykset keräsivät kokonaisuudessaan paljon katsojia, niin tilastojen mukaan keskimäärin lähetys katkaistiin 30 sekunnin jälkeen tai aikaisemmin. KeMuT-kornerin kohdalla katsoja liittyi mukaan lähetykseen, mutta suurin osa katsojista poistui 3–15 sekunnin aikana. Toki lähetykset jäävät palveluun myös jälkikäteen katsottavaksi, mutta mikäli tarkoitus on tarjota suorana lähetyksenä sisältöä yleisölle, niin tällöin sisällön tulisi kohdata yleisön toiveita, ja pitää katsoja kauemmin lähetyksessä. Sisällön suhteen vastaajat toivoivat paljon kulttuuripitoista ohjelmaa, kuten musiikkia ja teatteria. Mutta lisäksi useat vastaajat ja fokusryhmäkeskustelussa nostettiin esille oman toiminnan esittely. Toisin sanoen hyvä ohjelma pitää sisällään ajankohtaista tietoa ja viihdettä sopivassa suhteessa.

Esillä oleva aikataulu ja ohjelmasisältö

KeMuT-kornerin pohjalta nousi kehitysidea, että lähetyksistä tulee olla yleisöllä enemmän tietoa sisällöstä ja aikataulusta mielellään jo ennen lähetyksiä ja niiden aikana. Nämä tiedot ja alustava aikataulu tilaisuuden järjestäjän kannattaa lisätä jo tapahtumakalenterin ilmoitukseen, jotta katsojalla on mahdollisuus paremmin itse valita, että mitä lähetystä haluaa erityisesti katsoa, ja mihin aikaan liittyä lähetykseen. Tällä tavalla katsoja voi myös päättää, että haluaako tämä liittyä lähetykseen lainkaan. Vuoden 2021 KeMuT-kornerissa ohjelmien sisältö ilmestyi vasta, kun lähetys oli jo käynnissä, eikä ilmoituksen yhteydessä ollut aikataulua. Tämä osaltaan saattoi laskea katsojien sitoutumista.

Vuorovaikutuksen tukeminen digiympäristössä

Vastauksissa painotettiin myös sosiaalisuutta, jolloin osallistujat voisivat keskustella videon välityksellä toisten katsojien ja ohjelman vetäjän kanssa. Videoneuvottelupalveluiden, kuten Zoomin ja Microsoft Teamsin, sijaan vastaavia sosiaalisia tilaisuuksia voidaan järjestää Facebookin huone-toiminnon kautta. Huone tarkoittaa Facebookissa toimivan Messenger-viestisovelluksen kautta toimivaa videopuhelutilaa, johon käyttäjät voivat liittyä ja keskustella toistensa kanssa. Huoneen ylläpitäjä voi tehdä huoneesta joko julkisen tai rajata sen esimerkiksi tietyn ryhmän jäsenille (Facebook 2022b). Kyselyn ja työpajan arvioinnin mukaan Facebook on tuttu palvelu kohderyhmälle, ja se soveltuu hyvin erilaisten tilaisuuksien alustaksi. Aineistosta ja vastauksista nousee esille vuorovaikutuksen merkitys. Esimerkiksi Facebook tarjoaa alustan, jossa katsoja voi reaaliaikaisesti kommentoida, keskustella ja reagoida sisältöön. Opinnäytetyössäni kävin läpi kahden suoran lähetykokonaisuuden lukuja, ja vaikka katsojat seurasivat lähetyksiä pääasiassa noin 30 sekuntia kerrallaan, niin jokainen lähetyksen keräsi ihmisten lähettämiä kommentteja ja reaktioita.

6.2 Yhteenveto

Fokusryhmäkeskustelussa nousivat esille tekniset ongelmat, jotka osaltaan laskivat katsojien mielenkiintoa. Lisäksi KeMuT-kornerissa lähetyksen alkuun jäi aina noin 15 sekunnin tyhjä aukko, kun tieto lähetyksen siirtymisestä Facebookiin kesti oman aikansa. Todennäköisesti suurin osa katsojista poistui nimenomaan tuon tyhjän hetken aikana. Tämän vuoksi katsojajäykkäisempää olisi ilmoittaa aina lähetyksen yhteydessä sisältö, vieraat ja aikataulu, jotta katsoja voi jäädä niin sanotusti roikkumaan linjalle odottaessaan itselleen mielekästä sisältöä. Joulukuussa 2021 KeMuT-korneri lähetyksissä sen sijaan sisällöstä kerrottiin katsojalle sitä mukaan, kun ohjelma eteni.

Teknisen toteutuksen tulisi tukea saavutettavuutta. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että haastateltavien ääni kuuluu selkeästi lähetyksessä ja kuvaus tukee sisältöä. Jälkikäteen katsottaviin lähetyksiin tulisi lisätä selkokieliset tekstit, jotta sitä pystyy seuraamaan myös ilman ääntä. Käytännössä lähetysten tulisi siis noudattaa opinnäytetyössä esitellyn WCAG ohjeistuksen A-tason kriteereitä. Tarpeen mukaan kriteerien tasoa voidaan korottaa AA- tai jopa AAA-tasoon saakka, mutta tämä vaatii panostusta esimerkiksi suoran lähetyksen suhteen, kuten miten toteuttaa viittomakielinen tulkkaaminen. A-tason kriteerit käsittävät esimerkiksi juuri videoiden tekstityksen, jos lähetyksen jää nähtäväksi jälkikäteen. AA- ja AAA-tason kriteerit syventävät

palvelua aina vaihtoehtoisista kommunikaatiomenetelmistä, kuten viittomakielisestä tulkauksesta, aina ääniohjattuihin palveluihin.

KeMuT-kornerin ja Haksulan virtuaalisten avoimien ovien formaatti sai ryhmäkeskustelussa positiivista palautetta. Keskustelijoiden mielestä liian pitkät lähetykset saattavat nostaa kynnystä aloittaa katsomista, vaikka esittelyn mukaan se sisältäisi mielekästä ohjelmaa. Sen sijaan lähetyksen jakaminen useampaan lyhyempään jaksoon oli ryhmäkeskustelijoiden mielestä toimiva ratkaisu. Lähetystyötä tehdessä tulisi kuitenkin muistaa se, että lähetyksissä tulisi ylläpitää sopivan rauhallinen tempo, jotta seuraaminen olisi mahdollisimman helppoa. Yhteen lähetykseen ei kannata laittaa liikaa informaatiota, jotta katsojalla on paremmin aikaa sisäistää näkemäänsä. KeMuT-kornerin kohdalla keskustelijat totesivat, että kolme noin 15 minuutin mittaista jaksoa on sopiva määrä. Siinä on tarpeeksi aikaa miettiä ja toteuttaa sisältöä, mutta antaa mahdollisuuden edetä rauhalliseen tahtiin.

Tämän lisäksi vastaajat toivoivat myös vuorovaikutuksellista ohjelmaa, jossa katsoja voi itse myös osallistua sisältöön. Työpajassa saavutettavuustestaajat totesivat, että videoneuvottelupalvelut ovat yksinkertaisia käyttää, mutta vaativat tutustumista ja opiskelua. Tässä tilanteessa jälleen korostuu kotiyhteisöjen ohjaajien rooli linkkinä toimijan ja verkkotoiminnan välillä. Mikäli ohjeistus on riittävän selkeää, niin osallistuminen on mahdollista.

Yksi olennainen näkökulma on lähestyä kehitysideoita ja digiympäristöä siten, että se palvelee sitä asiakasryhmää, joka ei pysty muuten osallistumaan tapahtumiin. Digitaalinen ympäristö mahdollistaa yhdenvertaisen mahdollisuuden osallistua eri tavoin, joko kokijana tai osallistujana, tapahtumiin. Digiympäristö voi olla monelle se kanava, joka mahdollistaa sosiaalisen kanssakäymisen kodin ulkopuolella asuvien kehitysvammaisten kanssa.

Tiivistettynä toimiva verkkotoimintaympäristö syntyy, kun se on järjestetty mahdollisimman yksinkertaisesti käyttäjän näkökulmasta. Helppokäyttöisyyttä lisää se, että liittymislinkit ovat helposti ja selkeästi löydettävissä, ja jotka ohjaavat käyttäjän suoraan ohjelman pariin. Ohjeituksen tulee olla selkeätä ja ymmärrettävää, ja tarvittaessa käyttäjällä tulisi olla mahdollisuus saada ulkopuolista tukea osallistumiseen.

7 PÄÄTÄNTÖ

Kohdeyleisön kokemusten tutkiminen ja aineistonkeruu osoittautui haasteelliseksi. Asiakas-kysely, joka osittain toteutettiin strukturoidun haastattelun muodossa, oli sopiva menetelmä kohderyhmän huomioiden. Haasteeksi nousi kuitenkin se, että kysymykset oli esitetty liian monimutkaisessa muodossa. Haastattelijat joutuivat käyttämään paljon apukysymyksiä, jotta voitiin saada varmuus siihen, että vastaaja oli ymmärtänyt oikein esitetyn kysymyksen.

Tästä johtuen osa vastauksista eteni epäloogisesti, koska samassa lomakkeessa saatettiin vastata kysymyksiin siten, että vastaukset kumosivat toisensa. Esimerkiksi palaute verkkotoiminnasta saattoi olla erittäin positiivista huolimatta siitä, että vastaaja ei ollut osallistunut yhteenkään verkkotilaisuuteen. Mielestäni varmemman kuvan esimerkiksi asiakkaiden todellisista taidoista ja mahdollisuuksista käyttää älylaitteita saataisiin haastatteleamalla kohderyhmän lisäksi esimerkiksi ohjaajia.

Ryhmäkeskustelu oli toimivampi tutkimusmenetelmä, mutta sekään ei ollut täysin ongelmaton. Osallistujat olivat varovaisia antamaan kehittävää palautetta kannustuksesta huolimatta. Myös tässä menetelmässä korostui se, että kysymysten asettelu ohjasi myös vastaajia. Jos kysymys oli esitetty monimutkaisesti, tai samassa lauseessa esitettiin kerralla useampi kysymys, niin keskustelua oli vaikea synnyttää. Ryhmäkeskustelun hyvä puoli oli kuitenkin se, että kun keskustelua syntyi, niin siihen oli helppo liittyä. Tutkijan näkökulmasta keskustelua piti myös ylläpitää paljon, ja se saattoi lähteä helposti joko kauas varsinaisesta aiheesta tai tyrehtyä kokonaan.

Kuitenkin kyseessä oli mielestäni kaksi tutkimusmenetelmää, jotka sopivat parhaiten kohderyhmän huomioiden. Molemmat menetelmät olivat helppoja toteuttaa, eikä niihin osallistuminen vaatinut erityisiä taitoja. Tämän vuoksi esimerkiksi asiakaskysely toteutettiin paperisena lomakkeena sähköisen kyselyn sijaan. Näin voitiin varmistaa se, että kaikilla halukkailla oli samanlaiset mahdollisuudet osallistua kyselyyn.

Opinnäytetyöni tulosten perusteella kehitysvammaisille suunnatulle verkkotoiminnalle on kysyntää. Toimijat käyttävät aktiivisesti sosiaalisen median kanavia, ja usealla kehitysvammaisella on hallussaan riittävät laitteet ja taidot palveluiden käyttöön. Palveluiden käyttö ja esimerkiksi tilaisuuksiin osallistuminen ei ole kuitenkaan täysin esteetöntä, ja saavutettavuuteen tulisi kiinnittää enemmän huomiota.

Pienetkin teot riittävät parantamaan saavutettavuutta ja helppokäyttöisyyttä. Usein tähän riittää selkeä viestintä. Käyttäjän tulee saada riittävät tiedot, että miten, missä ja milloin tapahtumaan voi osallistua. Saavutettavuuden parantaminen digitaalisessa ympäristössä lisää myös kehitysvammaisten yhdenvertaista mahdollisuutta toimia tasavertaisina yksilöinä yhteiskunnassa.

Opinnäytetyöni onnistui haasteista huolimatta hyvin. Vastauksien pohjalta sain koostettua selkeitä kehitysideoita, joilla verkkotoiminnan saavutettavuutta voidaan parantaa. Kohderyhmän tutkiminen ja mielipiteiden kartoittaminen osoittautui haastavaksi, ja jatkoa ajatellen tulisi vielä tarkemmin miettiä sopivimmat aineistonkeruutavat. Opinnäytetyössä käytetyt menetelmät toivat riittävät vastaukset, mutta mikäli saavutettavuutta halutaan tutkia myöhemmin enemmän, niin painottaisin menetelmissä työpajoja ja ryhmäkeskustelua. Ohjaajan rooli korostui tiedonkeruussa hyvin paljon.

Opinnäytetyön tilaaja kommentoi kirjallisesti, että kehitysideat ovat hyvin konkreettisia, ja osa ideoista voidaan ottaa heti käyttöön, kuten verkkotapahtumaosion lisääminen varsinaiseen tapahtumakalenteriin. Lisäksi tilaaja haluaa jakaa opinnäytetyössä esitetyt vinkit sisällöntuotannosta työyhteisön sisällä. Tilaaja mainitsee vielä tärkeäksi sen, että ideat ovat nousseet nimenomaan aineiston pohjalta.

Opinnäytetyö sai Kehitysvammaatuki 57 ry:ltä positiivista palautetta siitä, että siinä on tunnistettu hyvin kehitysvammaisten ihmisten erityistarpeet tutkimuksiin osallistumisen suhteen, ja erilaisia aineistonkeruumenetelmiä on hyödynnetty hyvin. Opinnäytetyössä esitetyt kehitysideat tukevat yhdistyksen uutta strategiaa (Kvtuki57 2022b). Toimenpiteet lisäävät kehitysvammaisten toimijuutta ja mahdollisuuksia vaikuttaa esimerkiksi sisältöihin.

Kulttuurituotannon näkökulmasta opinnäytetyöni antaa tärkeää tietoa siitä, minkälaisia asioita tulee huomioida silloin, kun toimitaan digitaalisessa ympäristössä. Onnistunut saavutettavuus palvelee jokaista käyttäjää, mutta erityisesti se edistää erityisryhmien mahdollisuutta itsenäiseen toimijuuteen ja tukee yhdenvertaisuutta. Erityisryhmä voi tarkoittaa kehitysvammaisten lisäksi erilaisia vähemmistöjä, kuten maahanmuuttajia. Palveluiden käyttäminen ja esimerkiksi tilaisuuksiin liittyminen tulisi olla niin helppoa, että kuka tahansa voi osallistua niihin. Tällä tavalla saavutetaan myös sitä asiakasryhmää, joka ei voi osallistua tapahtumiin fyysisesti.

LÄHTEET

- Celia 2022. Yleistä tietoa saavutettavuudesta. Viitattu 26.4.2022.
<https://www.celia.fi/saavutettavuus/>
- Facebook 2022a. Miten reagoin julkaisuun tai kommenttiin Facebookissa? Viitattu 25.4.2022.
<https://www.facebook.com/help/933093216805622>
- Facebook 2022b. Kuinka voin luoda tai lopettaa huoneen Facebook-ryhmässä? Viitattu 26.4.2022. <https://www.facebook.com/help/www/211931886925431>
- Hirvonen, Maija & Kinnunen, Tuija (toim.) 2020. Saavutettava viestintä – Yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta edistämässä (E-kirja) Helsinki: Gaudeamus
- Horowitz, Minna & Nieminen, Hannu 2019. Viestintä kuuluu kaikille. Kansalaisten viestinnälliset oikeudet ja mahdollisuudet Suomessa. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvoori, Johanna 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.
- Kallioinen, Raija & Ketonen, Helka & Taulu, Sirpa & Vienamo, Esa 2021. Taiteilijoiden toimesta toimenpide-ehdotuksiksi – ITE-taiteen, outsider-taiteen ja erityisaidetoiminnan toimialakartoitus. Hämeenlinna: Kettuki ry.
- Kehitysvammatuki 57 ry 2022a. Poikkeuksellisesti verkossa. Viitattu 24.4.2022.
https://www.kvtuki57.fi/images/viisseiska_2_2020_aukeamittain.pdf
- Kehitysvammatuki 57 ry 2022b. Toimintatarkoitus. Viitattu 27.3.2022.
<https://www.kvtuki57.fi/yhdistys/kehitysvammatuki-57-ry/toimintatarkoitus>
- Kehitysvammatuki 57 ry 2022c. Henkilöstön yhteystiedot. Viitattu 27.3.2022.
<https://www.kvtuki57.fi/yhteystiedot/henkiloston-yhteystiedot>
- Kehitysvammatuki 57 ry 2022d. Palvelutoiminta. Viitattu 27.3.2022.
<https://www.kvtuki57.fi/palvelutoiminta>
- Kehitysvammatuki 57 ry 2022e. Yhdistyksen historia. Viitattu 27.3.2022.
<https://www.kvtuki57.fi/yhdistys/kehitysvammatuki-57-ry/yhdistyksen-historia>

Kehitysvammatuki 57 ry 2022f. KeMuT 2022. Viitattu 16.5.2022.
<https://tapahtumat.kvtuki57.fi/tapahtumat/kemut-2022/>

Kuntaliitto 2019. Kaikkien kasvojen kunta – opas yhdenvertaisuuden edistämiseen kunnan toiminnassa (E-kirja).

KvaliMOTV 2022. Strukturoitu ja puolistrukturoitu haastattelu. Viitattu 18.5.2022.
https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_3.html

Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta 306/2019.

Marttinen, Jussi 2018. Palvelukseen halutaan robotti – tekoäly ja tulevaisuuden työelämä (E-kirja) Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Aula & Co.

Opetusministeriö 2002. Kulttuuria kaikille – esitys vammaiskulttuurin ja kulttuurin saavutettavuuden edistämiseksi (E-kirja).

Opetusministeriö 2006. Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus – Opetusministeriön toimintasuunnitelma 2006-2010 (E-kirja). Yliopistopaino.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014:15. Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus – loppuraportti (E-kirja).

Saavutettavuusvaatimukset 2022a. Digi kuuluu kaikille. Viitattu 27.3.2022.
<https://www.saavutettavuusvaatimukset.fi/yleista-saavutettavuudesta>

Saavutettavuusvaatimukset 2022b. Kenelle saavutettavuus on tärkeää. Viitattu 27.3.2022.
<https://www.saavutettavuusvaatimukset.fi/yleista-saavutettavuudesta/kenelle-saavutettavuus-on-tarkeaa/>

Saavutettavuusvaatimukset 2022c. Digi kuuluu kaikille. Viitattu 27.3.2022.
<https://www.saavutettavuusvaatimukset.fi/digipalvelulain-vaatimukset/tietoa-wcag-kriteereista/>

Saavutettavuusvaatimukset 2022d. Digi kuuluu kaikille. Viitattu 27.3.2022.
<https://www.saavutettavuusvaatimukset.fi/digipalvelulain-vaatimukset/>

Selkeästi meille -hanke 2022a. Saavutettavaa viestintää kaikille. Viitattu 27.3.2022.
<https://www.selkeastimeille.fi/tietoa-hankkeesta/>

Selkeästi meille -hanke 2022b. Saavutettavaa viestintää kaikille. Viitattu 27.3.2022.
<https://www.selkeastimeille.fi/kognitiivinen-saavutettavuus/miksi-kognitiivinen-saavutettavuus-on-tarkeaa/>

Selkeästi meille -hanke 2022c. Saavutettavaa viestintää kaikille. Viitattu 27.3.2022.
<https://www.selkeastimeille.fi/kognitiivinen-saavutettavuus/mita-on-kognitiivinen-saavutettavuus/>

Teosto ry 2022. Tarvitsenko luvan musiikin käyttöön Facebook tai Instagram videossa? Viitattu 17.4.2022. <https://www.teosto.fi/usein-kysyttya/musiikki-somessa/tarvitsenko-luvan-musiikin-kayttoon-facebook-tai-instagram-videossa/>

Valtioneuvosto.fi 2022. Hallitus on todennut yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomen olevan poikkeusoloissa koronavirustilanteen vuoksi. Viitattu 15.4.2022.
<https://valtioneuvosto.fi/-/10616/hallitus-totesi-suomen-olevan-poikkeusoloissa-koronavirustilanteen-vuoksi>

Vernerinet 2022a. Kehitysvammaisuus. Viitattu 16.5.2022.
<https://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus>

Vernerinet 2022b. Lääketieteellinen näkökulma. Viitattu 16.5.2022.
<https://verneri.net/yleis/laaketieteellinen-nakokulma>

Vernerinet 2022c. Toimintakyvyn näkökulma. Viitattu 16.5.2022.
<https://verneri.net/yleis/toimintakyvyn-nakokulma>

Yhdenvertaisuus.fi 2022. Mitä yhdenvertaisuudella tarkoitetaan. Viitattu 27.3.2022.
<https://yhdenvertaisuus.fi/mita-on-yhdenvertaisuus>

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014.

HAASTATTELUT

Juhokas, Anneli 2022. Toiminnanjohtaja 1970-1980. Helsinki, 9.4.2022. Haastattelija: Petrus Koskimies.

Lybeck, Felix 2021. Muusikko, radiojuontaja. Helsinki 20.5.2021. Haastattelija: Petrus Koskimies.

Sepponen, Sari 2022. Hallituksen puheenjohtaja. Videohaastattelu 7.4.2022. Haastattelija:
Petrus Koskimies

LIITTEET

Liite1: Asiakaskysely

TAUSTATIEDOT:

Sukupuoli:	Mies Nainen Joku muu
Asuinpaikka:	Helsinki Vantaa Espoo Joku muu
Ikäryhmä:	Alle 18-vuotias 18-29 30-39 40-49 50-59 Yli 60-vuotias

AKTIIVISUUS:

Oletko osallistunut Kehitysvammatuki 57 ry verkkotapahtumiin tai -tilaisuuksiin?	Kyllä En
Mihin tapahtumiin tai tilaisuuksiin olet osallistunut (voit valita useamman vaihtoeh-	Haksulan virtuaalisiin avoimiin oviin

<p>don)?</p> <p>Jos et ole osallistunut lainkaan verkkotoimintaan, niin siirry seuraavaan kysymykseen.</p>	<p>Verkkokerhoon (mikä tahansa kerho)</p> <p>KeMuT-korneriin</p> <p>KV57:n Verkkofestivaaleihin</p> <p>Maailma kylässä -verkkofestivaalile</p> <p>Jokin muu, mikä?</p>
<p>Kuinka usein olet osallistunut verkkotapahtumiin?</p>	<p>5 kertaa tai useammin</p> <p>2-4 kertaa</p> <p>Kerran</p> <p>En lainkaan</p>
<p>Mitä Kehitysvammatuki 57 ry käyttämää sosiaalista mediaa seuraat vähintään silloin tällöin (voit valita useamman vastausvaihtoehdon)</p>	<p>Facebook</p> <p>Instagram</p> <p>YouTube</p> <p>En mitään näistä</p>

TIEDONKULKU

<p>Mistä saat tietoa tapahtumista?</p>	<p>Sosiaalisen median julkaisuista (esimerkiksi Facebookista)</p> <p>Henkilökunnalta</p> <p>Yhdistyksen julkaisuista</p>
--	--

	Muualta, mistä?
Saatko riittävästi tietoa Kehitysvammatuki 57 ry:n verkkotoiminnasta, esimerkiksi ajankohdista tai sisällöstä?	Kyllä En

OSALLISTUMISEN ESTEET

Onko sinulla käytössäsi riittävät laitteet, jotta voit osallistua verkkotoimintaan? Laitteilla tarkoitetaan älylaitteita, kuten tablettia, älypuhelinta, tietokonetta tai muuta laitetta, josta on pääsy internetiin ja sosiaaliseen mediaan.	Kyllä Ei
Onko sinulla mielestäsi riittävät taidot, jotta voit osallistua verkkotoimintaan?	Kyllä Ei
Saatko tarvittaessa riittävästi ulkopuolista tukea, jotta voit osallistua verkkotoimintaan? Ulkopuolisella tuella tarkoitetaan esimer-	Kyllä Ei

<p>kiksi ohjaajaa tai avustajaa, joka osaa tarvittaessa auttaa laitteiden kytkemisessä, avaamisessa tai esimerkiksi yhteyden luomisessa.</p>	
<p>Mitkä muut tekijät estävät mielestäsi osallistumisen verkkotoimintaan?</p> <p>Apukysymyksiä:</p> <p>Onko tilaisuuksiin osallistuminen hankalaa? Haluaisitko erilaista sisältöä ohjelmiin?</p>	<p>Avoim vastaus:</p>

TOIVEET

<p>Minkälaista sisältöä tai ohjelmaa toivot jatkossa Kehitysvammatuki 57 ry:n verkkotoimintaan tai -tilaisuuksiin?</p>	<p>Musiikkia</p> <p>Sosiaalista toimintaa (keskustelua, yhdessä-oloa)</p> <p>Teatteria</p> <p>Ruuanlaittoa</p> <p>Haastatteluja</p> <p>Jotain muuta, mitä:</p>
--	--

<p>Mistä haluaisit saada jatkossa enemmän tietoa verkkotapahtumista?</p>	<p>Facebook Instagram YouTube Joku muu, mikä?</p>
<p>Avoim palaute verkkotoiminnasta (toiveita, kehitysideoita, palautetta):</p> <p>Apukysymyksiä:</p> <p>Minkälainen sisältö sinua kiinnostaa? Mikä olisi hyvä ajankohta; Arki vai viikonloppu? Päivällä vai illalla?</p> <p>Haluatko osallistua itse toimintaan ja olla samalla yhteydessä muihin osallistujiin (esimerkiksi verkkokerhot)?</p>	<p>Avoim vastaus</p>

Liite 2: Ryhmäkeskustelukaavake

RYHMÄKESKUSTELU: KEMUT-KORNERI

Testiryhmä katsoo KeMuT-korneri lähetykset:

1. MIKÄ OHJELMISTA JÄI MIELEEN?
2. MIKÄ SISÄLLÖSSÄ OLI KIINNOSTAVAA?
3. MIKÄ OHJELMISSA OLI VÄHEMMÄN KIINNOSTAVAA?
4. MITÄ HALUAISIT LISÄÄ?
5. MITÄ HALUAISIT VÄHEMMÄN?
6. **OLIVATKO** LÄHETYKSET SOPIVAN MITTAISIA?
7. MITÄ MUUTA HALUATTE SANOA LÄHETYKSISTÄ?

Liite 3: Saavutettavuustesti

TEHTÄVÄ: SAAVUTETTAVUUDEN TESTAAMINEN

TUTKIMUSKOHTEET: Facebook, Instagram ja Zoom

FACEBOOK:

<p>Siirry sivulle www.facebook.com ja käytä seuraavia tunnuksia: Käyttäjätunnus: kvtuki57.leiritoiminta@gmail.com Salasana: ViisSeisk4! Oliko kirjautuminen helppoa?</p>	
<p>Etsi hakukenttä ja hae seuraava sivu: Ystävätupa ja kerhot verkossa – Kehitysvammamati 57 ry Löysitkö sivun? Oliko hakeminen helppoa?</p>	
<p>Tutki sivua ja tee havaintoja. Onko julkaisujen selaaminen helppoa? Saatko tietoa helposti?</p>	
<p>Etsi sivulta kuva, jossa mainostetaan Hellun ja Tiitin Verkko-ystistä sunnuntaina 6.2. Mihin kellonaikaan tapahtuma on järjestetty? Miten siihen on voinut liittyä? (älä liity tapahtumaan itse)</p>	

Arvioi lopuksi kuinka helppoa tai vaikeaa Facebookin käyttäminen on ja miten tietoa on saatavilla.	

ZOOM:

<p>Ystävätupa ja kerhot verkossa – Kehitysvammatuki 57 ry sivulta löytyy ilmoitus Zoom-tapahtumaan otsikolla ”ÄLÄ LIITY TÄHÄN”. Liity kokoukseen ja seuraa ohjeita. Ilmoituksesta löytyy tarvittava salasana liittymiseen.</p> <p>Oliko liittyminen helppoa?</p> <p>Mitä ongelmia sinulle tuli vastaan liittymisessä?</p> <p>Pääsitkö liittymään tapahtumaan?</p>	
Arvioi lopuksi kuinka helppoa tai vaikeaa Zoom-palvelun käyttäminen on ja miten pääset liittymään tapahtumaan.	

INSTAGRAM:

Kirjaudu Instagramiin puhelimella ja käytä samoja tunnuksia kuin Facebookissa.	
--	--

Etsi yhdistyksen profiili kvtuki57 Oliko hakeminen helppoa?	
Tutki profiilia ja etsi kuva, jossa on koira, jolla on vaparipassi suussaan. Mitä kuvassa mainostetaan? Milloin koulutus järjestetään?	
Mitä tapahtuu, kun painat kvtuki57 profiilikuvaa?	
Arvioi lopuksi kuinka helppoa tai vaikeaa Instagramin käyttäminen on ja miten saat sieltä tietoa.	

Liite 4: Saatekirje kyselyyn

ASIAKASKYSELY: VERKKOTOIMINNAN KEHITTÄMINEN

Olen Petrus Koskimies, Kehitysvammatuki 57 ry:n nykyinen leirikoordinaattori, ja kirjoitan parhaillaan opinnäytetyötäni verkkotoiminnan kehittämistä. Opinnäytetyöni on osa Humanistisen Ammattikorkeakoulun kulttuurituottajan koulutusohjelmaa. Työn tarkoitus on selvittää erilaisten verkkopalveluiden toimivuutta, ja miten niiden saavutettavuutta voidaan jatkossa parantaa. Tutkimuksen tilaaja on Kehitysvammatuki 57 ry.

Opinnäytetyöni yhtenä aineistona käytän asiakaskyselyä, joka on suunnattu yhdistyksen toiminnan piirissä oleville asiakkaille. Tarkoitus on kehittää palveluita asiakaslähtöisemmiksi. Vastauksia kerätään siten, että asiakas vastaa kyselyyn joko itse tai avustettuna. Mikäli vastaaja vastaa avustettuna, niin tällöin ulkopuolinen henkilö, esimerkiksi kotiyhteisön tai kerhon ohjaaja, lukee kysymyksen osallistujalle ja merkkää tämän vastauksen. Erityisen tärkeää on se, että kysymykset luetaan siinä muodossa kuin ne ovat kirjoitettuna kyselykaavakkeeseen. Mukana on myös apukysymyksiä. Apukysymyksiä voi käyttää tukemaan vastauksia.

Kyselyyn vastaaminen vie noin kymmenen minuuttia. Vastaaminen on vapaaehtoista ja tapahtuu nimettömästi. Vastauksista ei voi päätellä henkilöllisyyttäsi, ja ne käsitellään luottamuksellisesti. Aineisto kerätään vain tätä työtä varten ja aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Suuri kiitos osallistumisesta!

Ystävällisin terveisin:

Petrus Koskimies

044 – 4934 614, petrus.koskimies@kvtuki57.fi

HUMAK 2022 / KEHITYSVAMMATUKI 57 RY